

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development

PROGRAM ZA RURALNI RAZVOJ

2022

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria – Vlada – Government

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development

Program za Ruralni Razvoj 2022.

Jun 2022

Sadržaj

PROGRAM ZA RURALNI RAZVOJ 2022	5
1. Opšti zahtevi koji važe za sve mere osim ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	5
2. Prihvatljivi podnosioci zahteva za podršku ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	6
3. Zahtevi aplikacije za podršku	6
4. Uslovi u nastavku takođe će se tražiti za sprovođenje mera programa ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	6
5. Plaćanje rata i avansa za podršku investicija ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	7
6. Finansijski uslovi ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	7
7. Prihvatljiva ulaganja za podršku ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	8
8. Neprihvatljivi troškovi u okviru programa:	8
9. Administrativni – upravni postupak	8
10. Administrativne kontrole	9
11. Provera prihvatljivih troškova i procena ekonomske i finansijske održivosti ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	9
12. Kontrole terena (On spot)	9
13. Kriterijumi odabira i rangiranje projekata/bodovanje	9
14. Odobrenje projekta i potpisivanje ugovora	10
15. Odbijanje projekata	10
16. Implementacija - realizacija projekta ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri	10
17. Odobrenje plaćanja	11
18. Ex-post kontrole	11
19. Budžet i raspodela-alokacija mera	11

MERA 1: ULAGANJE U FIZIČKU IMOVINU POLJOPRIVREDNE EKONOMIJE

11

1. Pravni – Zakonski osnov	12
2. Obrazloženje	12
2.1 Sektor voća	13
2.2 Sektor povrća i staklenika (uključujući krompir)	13
2.3 Sektor mesa	14
2.4 Sektor mleka	15
2.5 Sektor grožđa	16
2.6 Sektor jaja	16
3. Opšti ciljevi	17
4. Povezivanje mere sa drugim merama Programa	18
5. Korisnici	18
6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti:	18
6.1 Ekonomska održivost	19
6.2 Nacionalni standardi	19
6.3 Drugi kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti	20
6.4 Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije	21
7. Specifični kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti	22
8. Zajednički prihvatljivi troškovi	24
8.1 Prihvatljive investicije za sektor	24
8.2 Neprihvatljivi troškovi	26
9. Kriterijumi odabira-izbora	27
10. Stepen podrške javnosti	29
11. Budžet	29
12. Indikatori-pokazatelji	30
13. Administrativni postupci	30
14. Rok sprovođenja	30
15. Geografska rasprostranjenost mere	30

MERA 3: ULAGANJE U FIZIČKU IMOVINU U PRERADI I PLASMANU-PROMETU POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

31

1. Zakonska-pravna osnova	31
2. Obrazloženje	31
3. Opšti ciljevi	35

3.1	Specifični ciljevi	35
4	Veza sa ostalim merama programa	35
5	Korisnici	36
6.	Zajednički kriterijumi prihvatljivosti - podobnosti	36
7.	Drugi kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti	37
8.	Specifični kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti	38
9.	Prihvatljiva zajednička ulaganja	39
10.	Prihvatljive investicije za sektor	40
11.	Kritijumi odabira za sve podsektore	42
12.	Stepen javne podrške	43
13.	Budžet	43
14.	Indikatori	44
15.	Administrativni postupci	44
16.	Rok sprovođenja-implementacije	44
17.	Geografska rasprostranjenost mere	44

MERA 7: JAČANJE FARMI I RAZVOJ POSLOVANJA.....45

1.	Pravni osnov	45
2.	Obrazloženje	45
3.	Opšti cilj	47
3.1	Specifični ciljevi	47
4.	Veza sa drugim drugim merama PRR-a	48
5.	Korisnici	48
6.	Zajednički kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti	48
7.	Nacionalni standardi	50
8.	Specifični kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti	51
9.	Prihvatljiva zajednička ulaganja za meru	53
9.1	Prihvatljive investicije za sektor	53
10.	Neprihvatljivi troškovi	55
11.	Kriterijumi odabira-izbora	56
12.	Stepen javne podrške	62
13.	Budžet	62
14.	Intikatori-pokazatelji	63
15.	Administrativne procedure	65
16.	Rok sprovođenja	65
17.	Geografski opseg mere	65

MERA 5: PRIPREMA SPROVOĐENJA STRATEGIJE LOKALNOG RAZVOJA - PRISTUP LEADER .66

1.	Pravni osnov	66
2.	Obrazloženje	66
3.	Opšti cilj	67
3.1	Specifični ciljevi	67
4.	Veze sa drugim merama u program PRR-a	67
5.	Korisnici	67
6.	Sprovođenje-primena Pristupa LEADER	68
7.	Uslovi za lokalne akcione grupe	68
8.	Zahtevi za LAG zone-oblasti koje treba da se pokriju/obuhvataju se od njihovih SLR-a	69
9.	Minimalni sadržaj Strategije lokalnog razvoja (SLR)	69
10.	Prihvatljiva aktivnost	69
11.	Lista-spisak prihvatljivih troškova	70
12.	Procedura za izbor Lokalnih akcionih grupa	70
13.	Procedura odabira-izbora se sastoji od dve faze	70
14.	Kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti za pripremu SLR-a	70
15.	Kriterijumi odabira - izbora SLR-a	71
16.	Intenzitet pomoći i nivo doprinosa	71
17.	Budžet	72
18.	Indikatori	72
19.	Administrativni postupci	72
20.	Rok sprovođenja	72
21.	Geografski obim mere	72

PROGRAM ZA RURALNI RAZVOJ 2022

Program se zasniva na Strategiji za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj 2022-2028, Zakon br.03/L-098 o Poljoprivredi i Ruralnom Razvoju, Zakon br. 04/L-090 o Izmenama i Dopunama Zakona br. 03/L-098 o Poljoprivredi i Ruralnom Razvoju i Zakon br. 08/L-066 o Budžetskim Izdvajanjima za Budžet Republike Kosovo za 2022. godinu.

Departman za politiku ruralnog razvoja/UA je pripremio Program Ruralnog Razvoja 2022. koji se zasniva na nezavisnoj sektorskoj analizi za glavne sektore poljoprivrede i ruralnog razvoja koju finansira kancelarija EU-a na Kosovu:

- Sektor proizvodnje, prerade i trgovine u lancu bilja/žitarica, voća i povrća;
- Sektor stočarstva (meso, mleko, jaja) - proizvodnja, prerada i promet u celom lancu;
- Ruralna raznovrsnost i razvoj ruralne ekonomije, uključujući marketing u celom lancu i nivo dostizanja relevantnih nacionalnih i EU-a standarda kao i približavanje Zelenom Sporazumu EU.

Prema sažetim-sumiranim analizama; analiza SWOT i sektorske analize su određeni srednjoročni ciljevi PRR-a, koji su:

- Povećanje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora kroz unapređenje efikasnosti i održivosti proizvodnje na farmama, privlačenje mladih farmera, orijentacija proizvodnje prema zahtevima tržišta, unapređenje lanca vrednosti i fokusiranje na istraživanje, inovacije, novu tehnologiju i digitalizaciju;
- Da se obezbedi bolji odgovor na zahteve društva za bezbednu hranu, hranljivom i održivom, doprinoseći većem udelu domaće proizvodnje;
- Zaštita prirodnih i ekoloških resursa, koji se suočavaju sa izazovima klimatskih promena kroz postizanje održivog korišćenja prirodnih resursa;
- Unapređenje kvaliteta života, razvoj zajednice i socijalne uključenosti u ruralnim područjima i izgradnja moderne javne uprave, poštujući principe dobrog upravljanja.

1. Opšti zahtevi koji važe za sve mere osim ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

- Step en podrške, minimum i maksimum ukupnih prihvatljivih troškova;
- Pravila podobnosti: prihvatljivi aplikanti, prihvatljive investicije/aktivnosti, prihvatljivi troškovi;
- Kriterijumi za izbor;
- Procedure za prijavu, uključujući odredbe za administrativne provere i provere podobnosti, proveru isplativosti ulaganja;
- Preratna dokumenta potrebna za dokazivanje podobnosti kandidata i ulaganja, kao i prioriteta u sistemu odabira;
- Procedure ugovaranja i odredbe za dopunu-izmenu ugovora;
- Obaveza o nepromenljivosti investicije u skladu sa Zakonom;
- Objavlivanje imena korisnika koji su dobili podršku;
- Objašnjenja za obaveze za publicitet i vidljivosti; i
- Kaznene mere u slučaju nepoštovanja uslova predviđenih pre i posle realizacije projekta.

Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP) u saradnji sa UO će izraditi modele aplikacionih formulara i biznis planova i dati uputstva za njihovu pripremu, standardne ugovore, takođe će obezbediti vodiče poljoprivrednicima za svaku meru.

2. Prihvatljivi podnosioci zahteva za podršku ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

Grupe prihvatljivih aplikacija prema Programu Ruralnog Razvoja su:

- Poljoprivredna gazdinstva/fizička i pravna lica upisana u registar poljoprivrednih gazdinstava u skladu sa Zakonom o Poljoprivredi i Ruralnom Razvoju i Zakon za Privredna Društva;
- Operateri hrane (prerada i/ili marketing poljoprivrednih proizvoda) registrovani u skladu sa Zakonom o stranim ulaganjima i Zakonom o Hrani (103) i Zakon za Privredna Društva;
- Nepoljoprivredna preduzeća u ruralnim područjima registrovana po Zakonu o privrednim društvima i Zakonu o zanatstvu;
- Fizička i pravna lica na seoskom području registrovana u skladu sa Zakonom o ugostiteljskoj i turističkoj delatnosti;
- Lokalne akcione grupe registrovane u MJU na osnovu Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju i Zakonu za slobodu udruživanja u nevladine organizacije.

3. Uslovi prijave za podršku

Opšti uslovi se primenjuju u nastavku, osim ako se drugačije ne zahteva u opisu mere. Svi aplikanti koji apliciraju za podršku PPRR-a moraju podneti prijavne formulare izdate od strane Agencije za Razvoj Poljoprivrede za određene mere i popuniti potrebnu dokumentaciju. Prijava mora da sadrži prihvatljive aktivnosti i troškove vezane za projekat za koji se aplicira. Podnosilac prijave se može prijaviti u različitim merama programa. Međutim, podnosilac može aplicirati samo jednom u okviru mere/podmere unutar roka/poziva za prijavu. Ako je prijava odobrena, podnosilac mora da završi ovaj projekat pre nego što aplicira za sledeći projekat.

4. Uslovi u nastavku takođe će se tražiti za sprovođenje mera programa, ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

- (a) U slučaju aktivnosti izgradnje/rekonstrukcije, podnosioci zahteva moraju dostaviti kopije projektnih crteža i procenjene cene predviđenih radova i materijala.
- (b) Aktivnosti izgradnje/proširenja moraju biti u skladu sa standardima koje je postavila Opština u skladu sa urbanističkim i prostornim planovima i/ili drugim važećim standardima Opštine;
- (c) Podnosilac zahteva mora da dokaže da je vlasnik zemljišta/zgrade u kojoj će se investirati ili da ima pravo da ga koristi najmanje 10 godina od dana podnošenja zahteva. U slučaju investicija, koje obuhvataju aktivnosti izgradnje/proširenja, poboljšanje navodnjavanja ili sadnju višegodišnjih zasada, podnosilac zahteva mora dokazati vlasništvo nad zemljištem/zgradom u odnosu na predmetnu investiciju ili pravo korišćenja u trajanju od najmanje 10 godina počev od godine podnošenja zahteva (osim ako je drugačije navedeno u konkretnoj meri).

U slučaju zemljišta uzeta pod zakup od Agencije za Šume Kosova, ugovori mogu biti čak i kraći u skladu sa ugovorom koji podnosilac zahteva ima sa Kosovskom Agencijom za Šume.

Šumsko zemljište (prema uverenju o vlasništvu) se ne prihvata kao poljoprivredno zemljište. Zemljište koje je privatizovala KPA, a koje je u imovinskom sertifikatu-listu predstavljeno kao "zemljište uzeto pod zakup na 99 godina" tretira se kao zemljište u vlasništvu privatnika.

(d) Podnosilac prijave ne sme imati neizmirene obaveze prema državi, fiskalne obaveze, poreze na imovinu ili prihod ili bilo koje druge obaveze prema državi.

5. Plaćanje rata i avansa za podršku investicija, ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

Sprovođenje projekta/početak ulaganja može se izvršiti tek nakon potpisivanja ugovora sa ARP-om. Isplata javne pomoći će se vršiti na osnovu zahteva za isplatu i uslova predviđenih ugovorom.

Plaćanje se može izvršiti u dve rate, samo za Meru 3; prvi deo javne podrške u iznosu od 50% vrši se u vidu avansa nakon potpisivanja ugovora sa korisnikom na njegov zahtev, uz bankarsku garanciju, dok se preostalih 50%, plaća nakon provere završetka ukupne investicije. Ako korisnik ne podnese zahtev za avans, onda se puna isplata vrši nakon verifikacije završetka ukupne investicije.

Bankarska garancija treba da se obezbedi samo za akontaciju od 50% javne podrške, odnosno do konačne odluke za plaćanje/prihvatanje plaćanja ili odbijanja plaćanja.

6. Finansijski uslovi, ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

Investicija za koju je korisnik dobio podršku ne sme se suštinski promeniti u roku od tri godine od datuma prijema konačne uplate. Značajne promene u investiciji su one koje rezultiraju u:

- Prekid ili premeštanje proizvodne aktivnosti u oblast koja nije pokrivena Programom.
- Promene u strukturi vlasništva, koje subjektu ili javnom organu daju nezasluženu prednost, ili
- Sadržajna promena koja utiče na prirodu, ciljeve ili uslove implementacije, koja rezultira promenom početnih ciljeva.

U slučaju vanrednih situacija koje mogu uticati na investiciju od elementarnih nepogoda, korisnik mora da obavesti ARP unutar rokova, prema ugovoru koji potpisuju obe strane.

Korisnici su dužni da vode sve računovodstvene evidencije najmanje tri godine nakon implementacije projekta, kao i da sarađuju sa zvaničnicima MPŠRR-a kako bi pružili sve informacije koje zahteva ARP ili Evropska Komisija u slučaju korišćenja IPARD sredstava. Službenici MPŠRR i/ili Evropske Komisije, kao i drugi zvaničnici ovlašćeni od obe strane, ovlašćeni su da kontrolišu i revidiraju sprovođenje projekata. Uslovi finansiranja biće detaljnije navedeni u ugovoru između korisnika i ARP-a.

U slučaju kršenja gore navedenih odredbi, ARP mora odmah obavestiti stranku o kršenju ugovora, a pravna kancelarija ARP-a mora pokrenuti sudski postupak po Zakonima koji su na snazi.

7. Prihvatljiva ulaganja za podršku, ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

- (a) Izgradnja ili renoviranje nepokretne imovine;
- (b) Kupovina novih mašina i opreme, uključujući softver po tržišnim cenama;
- (c) Kupovina sadnica višegodišnjih biljaka;
- (d) Opšti troškovi koji se odnose na troškove iz tačaka (a), (b) i (c) gde se uključuju troškovi za usluge arhitekata i inženjera, za konsultantske usluge, studije izvodljivosti, troškove za dobijanje dozvola i licenci. Ukupni troškovi ne mogu biti veći od 10% ukupnih prihvatljivih troškova ulaganja. Prihvatljivim za sufinansiranje smatraju se samo troškovi nastali nakon potpisivanja ugovora između korisnika i ARP-a, osim opštih troškova koji su prihvatljivi i pre potpisivanja ugovora, ali samo za odabrane podnosiocima zahteva.

Troškovi aktivnosti za informisanje i marketing za jačanje vidljivosti na nivou projekta smatraju se prihvatljivim za sufinansiranje ako su u skladu sa Pravilima javnosti i vidljivosti primenljivo za Program.

Korisnik mora da dostavi detaljnu dokumentaciju koja opravdava istinitost i validnost troškova-izdataka uz zahtev za isplate predstavljene u ARP. ARP je odgovorna za proveru autentičnosti i validnosti troškova.

U upustvima za poljoprivrednike, ARP objavljuje kriterijume odabira i potrebnu dokumentaciju da opravda troškove podnosioca/korisnika. Lista sa prihvatljivim troškovima, biće dostavljena farmama kao aneks u upustvu za podnosiocima zahteva.

8. Neprihvatljivi troškovi u okviru Programa

- (a) Porezi, uključujući PDV, sa izuzetkom nepovratnog PDV-a za fizička lica i preduzeća koja ne prijavljuju PDV-a;
 - (b) Carinske takse i akcize;
 - (c) Kupovina i zakup zemljišta i postojećih zgrada;
 - (d) Kazne, novčane kazne i sudski troškovi;
 - (e) Operativni troškovi;
 - (f) Polovne mašine ili oprema;
 - (g) Obaveze banke, kamate, troškovi žiranta i slične obaveze;
 - (h) Troškovi razmene, obaveze i gubitak razmene, kao i drugi finansijski troškovi;
 - (i) Doprinosi u prirodi;
 - (j) Kupovina poljoprivrednih inputa, životinja, jednogodišnjih biljaka i njihova sadnja;
 - (k) Troškovi održavanja i amortizacije;
 - (l) Troškovi za plate osoblja za aktivnosti upravljanja, implementacije, praćenja i kontrole;
- Troškovi iz tačaka (c) i (e) su prihvatljivi u okviru mere "Sprovođenje Lokalnih Razvojnih Strategija - Pristup LEADER", "Unapređenje Obuke" i "Podrška osnivanju grupa proizvođača".

9. Administrativni – upravni postupak

- Implementacija mera ovog Programa počinje objavljivanjem poziva za prijave od strane ARP. Pozivi se objavljuju u dnevnim novinama, najmanje u dva nacionalna lista na albanskom i srpskom jeziku.
- Prijava se vrši preko onlajn veb modula na sajtu ARP www.azhb-ks.net, gde se nalazi link "prijavi se onlajn, koji šalje na modul za onlajn prijavu.
- Projekat je registrovan u veb-modulu gde se registruju i postavljaju projekti (učitajte neophodnu dokumentaciju za prijavu".

- Potrebna dokumentacija za prijavu (uključujući formulare za prijavu, listu potrebnih dokumenata, kao i šablone predloga projekata i biznis planova, uključujući uputstva za popunjavanje obrazaca i druga uputstva za korisnike) objavljuje se elektronskim putem na sajtu Agencije za Razvoj Poljoprivrede MPŠRR-a i štampano kao priručnik, fizička kopija.
- Agencija za Razvoj Poljoprivrede obrađuje pristigle prijave na odobravanje u skladu sa internim procedurama Agencije za Razvoj Poljoprivrede, poštujući pravila zaštite podataka o ličnosti u skladu sa važećim odredbama.

10. Administrativne kontrole

Nakon otvaranja prijave, najpre se vrši administrativna kontrola, i proverava ispunjenost osnovnih uslova podobnosti (kao što su tip korisnika i vrsta prihvatljive investicije), da li prijava sadrži svu obaveznu prpratnu dokumentaciju. Pored administrativne kontrole, proverava se usklađenost sa kriterijumima podobnosti (kao minimalno poštovanje - usklađenost nacionalnih standarda, i drugi opšti i specifični zahtevi u okviru ove mere).

11. Provera prihvatljivih troškova i procena ekonomske i finansijske održivosti, ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

Popunjene prijave podležu daljoj proceni prihvatljivih troškova i proceni ekonomske i finansijske isplativosti. Podobnost troškova se proverava upoređivanjem sa referentnim cenama koje je odobrila ARP. Vrednost prihvatljivih troškova se dalje proverava ukoliko odgovara tržišnoj vrednosti relevantnih artikala dokazanih kroz tri različite ponude dobavljača (za robu vrednu preko 10.000€), upoređujući sa referentnim vrednostima koje je odredila Agencija za Razvoj Poljoprivrede. Ukupan iznos prihvatljivih troškova se procenjuje upoređivanjem minimalnog i maksimalnog primenljivog praga koji je postavljen za projekte u okviru ove mere. Ako je ukupan iznos prihvatljivih troškova ispod minimuma, projekat se odbija.

Ekonomske-finansijske procene isplativosti se vrši za projekte koji ispunjavaju uslove podobnosti i imaju kompletiranu dokumentaciju. Procena se vrši po metodologiji Agencije za razvoj poljoprivrede za kriterijume ekonomske i finansijske održivosti.

12. Kontrole na terenu (On spot)

Projekti odabrani za finansiranje podležu kontroli na licu mesta (on spot) radi provere stvarnog statusa investicionih predloga, da li je ulaganje započeto i troškovi su realizovani, i da li informacije-podaci u dostavljenoj dokumentaciji odgovaraju stvarnom stanju i druge mere.

13. Kriterijumi odabira i rangiranje projekata/bodovanje

Upravni Autoritet (UA) je odgovoran za utvrđivanje kriterijuma podobnosti i kriterijuma za odabir-izbor.

Kriterijumi odabira su uslovi koje UA mora postaviti kako bi osigurao prioritete finansiranja za najbolje projekte koji zadovoljavaju potrebe identifikovane u analizi sektora, SWOT analizi i ciljevima određenim u PRR-u. Kriterijumi odabira treba da budu jasni, u skladu sa ciljevima i da se primenjuju transparentno tokom programskog perioda i da imaju za cilj da obezbede jednak tretman kandidata, bolje korišćenje finansijskih sredstava i orijentaciju mera, u skladu sa prioritetima ruralnog razvoja zemlje.

Kriterijumi odabira treba da budu jasno definisani pre početka procesa prijave kako bi se obezbedio jednak tretman svih potencijalnih kandidata.

Kriterijumi izbora treba da obezbede:

- **Prioritet podrške** u skladu sa nacionalnim/regionalnim prioritetima za ruralni razvoj;
- **Bolje korišćenje finansijskih sredstava** - bolju vrednost za novac (npr. u odnosu na predloženu investiciju);
- **Jednak tretman (pošten) svih aplikanata-podnosilaca** prijava;

Projekat/prijava se može izabrati za podršku samo ako dostigne minimalni prag od 50 poena. Minimalni prag je postavljen kako bi se osiguralo da podržani projekti donose dovoljnu dodatnu vrednost sektoru.

14. Odobrenje projekta i ugovaranje

Postupak odobravanja ne bi trebalo da bude duži od 3 meseca od dana podnošenja zahteva. Ako su projekat ili zahtev procenile posebne službe, razmatranje projekta ili zahteva se odlaže dok posebne službe ne donesu zaključke.

Podnosilac zahteva se obaveštava o njegovom odobrenom predlogu putem odluke o usvajanju zahteva, izdate od Agencije za Razvoj Poljoprivrede. Uz odluku poziva se podnosilac prijave da potpiše ugovor o sufinansiranju projekta u roku od 5 dana od dana prijema odluke i/ili poziva. Uz poziv za potpisivanje ugovora prilaže se najmanje 4 primerka ugovora.

Evaluacija prijave mora početi 7 dana nakon isteka roka za prijavu.

15. Odbijanje projekata

Aplikanti biće odbijeni ako:

- Ne ispunjavaju kriterijume prihvatljivosti-podobnosti;
- Troškovi se ne mogu verifikovati kao prihvatljivi;
- Projekat nije ekonomski održiv-isplativ.

Osim ovoga, aplikanti koji se prijave za javnu investiciju takođe će biti odbijeni ako ne završe proces nabavke u skladu sa važećim pravilima nabavke.

Podnosilac prijave se obaveštava da je njegov projekat odbijen odlukom Agencije za Razvoj Poljoprivrede. Odluka o odbijanju sadrži razloge za odbijanje.

Podnosilac zahteva ima pravo žalbe na rešenje o odbijanju koje je donela Agencija za Razvoj Poljoprivrede. Žalbeni postupak će biti objašnjen u Vodiču za podnosioc prijave.

16. Implementacija - realizacija projekta, ako nije drugačije navedeno u posebnoj meri

Projekat počinje da se realizuje nakon potpisivanja ugovora o sufinansiranju, i može trajati do 2 godine, u zavisnosti od specifičnosti investicije. Službe Agencije za Razvoj Poljoprivrede ili institucije kojima Agencija za Razvoj Poljoprivrede može delegirati odgovornosti, pratiće i nadgledati izvršenje-realizaciju projekta.

Praćenje realizacije projekta može sadržati i obaveze izveštavanja korisnika o toku realizacije projekta ili kroz izveštaje tehničkog nadzora u toku izgradnje. Realizacija projekta koji se odnosi na javne investicije počinje nakon okončanja postupka nabavke i potpisivanja ugovora o finansiranju, koji može trajati maksimalno 2 godine ili duže, u zavisnosti od specifičnosti investicije.

17. Odobrenje plaćanja

Isplata krajnjem korisniku će se izvršiti na osnovu zahteva za plaćanje, na osnovu izjava o troškovima koje je sačinio krajnji korisnik i dokazanim originalnim fakturama.

Zahtev za plaćanje i prateća dokumenta podležu konačnoj proveri prihvatljivosti. Prihvatljivost nastalih troškova će se proveriti u skladu sa dokumentima, odredbama ugovora i proverama na licu mesta pre nego što se isplata odobri.

Nakon odobrenja, plaćanje će biti izvršeno u lokalnoj valuti krajnjem korisniku ili njegovom potpisniku. Neće se vršiti isplata korisnicima za koje se utvrdi da su stvorili veštačke uslove za dobijanje projekta.

18. Ex-post kontrole (naknadne kontrole)

Svi projekti podržani Programom Ruralnog Razvoja podležu naknadnoj-Ex-post kontroli u periodu od 3 godine. Tokom ovog perioda, ARP treba da sprovede revizije kako bi potvrdila usklađenost sa kriterijumima podobnosti. Tokom ovog perioda, korisnik je dužan da održava investiciju i omogući pristup službenim licima u slučaju kontrole. U slučaju nepoštovanja realizacije projekta prema ugovoru od strane korisnika, ARP je dužna da od korisnika zatraži vraćanje dela sufinansiranja iz programa (javni novac).

19. Budžet i raspodela-alokacija mera

Mere	2022	Budžet	%
Mera 1	Ulaganja u fizička sredstva i u poljoprivrednim gazdinstvima	13.095.325,00	49,73
Mera 3	Ulaganja u fizička sredstva u preradu i plasman poljoprivrednih proizvoda	5.836.473,68	22,16
Mera 7	Jačanje farmi i razvoj poslovanja-biznisa	7.200.000,00	27,34
Mera 5	Implementacija-sprovođenje Lokalnih Razvojnih Strategija – "Pristup LIDER"	200.000,00	0,75
	Ukupan budžet	26.331.798,68	100,00

MERA 1: ULAGANJE U FIZIČKU IMOVINU POLJOPRIVREDNE EKONOMIJE

1. Pravni osnov

- Zakon br.03/L-098 za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj;
- Zakon br. 04/L-090 za izmenu i dopunu Zakona br.03/L-098 za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj;
- Zakon br. 08/L-066 o Budžetskim izdvajanjima za Budžet Republike Kosovo za 2022. godinu.

2. Obrazloženje

Poljoprivredni sektor na Kosovu igra veoma važnu ulogu u obezbeđivanju mogućnosti zapošljavanja i stvaranja prihoda.

Sa učešćem od 7,4% BDP-a u 2020. godini, poljoprivredni sektor je na četvrtom mestu u privredi zemlje u celini.

Uprkos ulaganjima u poljoprivredni sektor u proteklom periodu 2014-2020, i dalje je prisutna nepovoljna struktura gazdinstava; mala gazdinstva, nekonkurentni proizvođači i slabe tržišne veze su neki od faktora koji ometaju razvoj sektora i onemogućavaju razvoj od ispunjenja svog punog proizvodnog potencijala.

Kosovsku poljoprivredu nastavlja da karakteriše poljoprivreda malog stepena. Skoro 70% gazdinstava ima samo do 2 ha obradivog zemljišta, a više od 60% obradivog zemljišta je u vlasništvu gazdinstava površine do 5 ha.

Analiza konkurentnosti kosovske poljoprivrede pokazuje da trenutno samo mali deo farmi može da se takmiči na regionalnom, EU-a i međunarodnom tržištu. Glavni uzroci ove niske konkurentnosti su mala površina većine poljoprivrednih preduzeća, usitnjenost-fragmentacija njihovog zemljišta, stari objekti i oprema, nedostatak finansijskih sredstava za investicije i nizak nivo znanja u vezi sa savremenom tehnologijom proizvodnje. Pored toga, većina farmi ne ispunjava standarde EU-a za bezbednost i higijenu hrane, dobrobit životinja i zaštitu životne sredine.

S obzirom na činjenicu da je većina gazdinstava veoma mala, čini se razumnim promovisati horizontalnu saradnju između poljoprivrednika u vidu saradnje proizvođača, koja može da izgradi osnovu za kasnije proizvodne organizacije, odnosno udruženja proizvođača, ali i za vertikalnu integraciju poljoprivrednika, na primer u tržišnim vezama putem ugovora o snabdevanju.

Drugi problem je starost farmera. Samo 33% farmera je starosti od 35 do 45 godina. Ostali su uglavnom stariji i postoji nezainteresovanost mladih da se bave poljoprivredom.

U cilju unapređenja metoda rada i korišćenja kvalitetnih inputa, ovaj Program ima za cilj da podstakne mlade poljoprivrednike od 18 do 40 godina, koji predstavljaju osnovu za moderan i inovativan poljoprivredni sektor.

Na osnovu ovog pregleda, ali i na komparativnoj prednosti koju Kosovo ima u nekoliko oblasti, mera će se fokusirati na podršku investicijama u ovim sektorima: voće, povrće (uključujući krompir), mleko, meso, grožđe i jaja.

2.1 Sektor voća

Kao rezultat dobrih uslova uzgoja u mnogim regionima Kosova, uzgaja se voće čija proizvodnja ima dugu tradiciju. Voće čini značajan deo obradive površine i zauzimajući 10.265 ha.¹

Iako je lokalna proizvodnja u većini useva porasla poslednjih godina, i dalje postoji potreba da se postigne samoodrživost za svežu potrošnju, kao i da se zadovolje potrebe agro-prerađivačke industrije, što ostavlja prostor za proširenje površina sa intenzivnom proizvodnjom voća.

Voće, posebno malinsko-bobičasto, često se proizvodi na prilično malim površinama i zahteva mnogo rada; ovo odgovara trenutnoj situaciji visoke nezaposlenosti. Međutim, čini se da će pre ili kasnije kapacitet radne snage opasti, pošto mladi ne vide poljoprivredu kao profitabilan posao, već samo kao nasleđe.

Mehanizacija je na niskim nivoima zbog male površine parcela, ali i zbog nedostatka finansijskih sredstava. Traktori, plugovi, prikolice su stari i samo veliki farmeri mogu da priušte mehanizaciju poput dobrih prskalica ili mašina za žetvu. Situacija je bolja u slučaju velikih poljoprivrednika sa savremenim voćnjacima površine od 5 ha i više.

Prinos voća može biti visok ako se uzgoj obavlja pravilno, a površina voćnjaka nije toliko mala.

Trenutno se uzgajivači voća suočavaju sa nekoliko problema, kao što su stari voćnjaci i sorte lošeg kvaliteta, nedostatak mogućnosti za navodnjavanje, nedostatak sistema/mreža za zaštitu od grada, nedostatak skladišta za čuvanje voća, loša oprema za sortiranje i pakovanje za promet voća. Tržište zahteva stalne i konstantne količine voća visokog kvaliteta. Dakle, ova podmera uglavnom ima za cilj intenziviranje proizvodnje voća na širem području i postizanje visokih standarda kvaliteta proizvoda. Korisnici koji ciljaju ovu podmeru su ekonomski održiva gazdinstva sa tržišno orijentisanom proizvodnjom.

Podmera će se fokusirati na poboljšanje efikasnosti proizvodnje, podršku osnivanju novih voćnjaka, modernizaciju opreme za uzgoj, sisteme za navodnjavanje koji štede vodu, sisteme za zaštitu od grada i mehanizacije na farmi radi poboljšanja efikasnosti na farmi, kao i opšte poboljšanje standarda.

Skladišni objekti na licu mesta za voće su ograničeni i ako postoje voćari koji ga imaju, onda su to samo veliki voćari. Mali voćari nemaju rashladna skladišta, jer su preskupa za male vlasnike. Kada bi postojali javni ili privatni rashladni objekti u kojima bi voćari mogli da iznajmljuju "individualne frižidere" do nekoliko meseci, onda bi se mogućnosti trgovanja za poljoprivrednike značajno povećale.

Tako kao objekti za skladištenje, nedostaju objekti za kalibraciju i pakovanje. Zbog toga će biti podržana izgradnja i unapređenje objekata koji će omogućiti aktivnosti posle berbe. Podržaću se dalja ulaganja u korišćenje obnovljive energije.

2.2 Sektor povrća i staklenika (uključujući krompir)

Povrće je veoma važna i najperspektivnija kultura na Kosovu, jer naša klima odgovara proizvodnji većine povrća, poljoprivrednici imaju tradiciju u ovoj oblasti i donosi prihode poljoprivrednicima sa malim površinama poljoprivrednog zemljišta, a ima ih mnogo. Iako su perspektivne kulture, proizvodnja povrća nije na zadovoljavajućem nivou zbog niskog stepena korišćenja mehanizacije i savremenih inputa.

Sektor povrća sa površinom od 19.243 ha pokriva površinu skoro duplo veću od sektora voća. Glavno povrće koje se proizvodi su krompir, paprika, pasulj, tikva, luk, lubenica, kupus i paradajz. Uzgajaju se i bundeva, krastavac, dinja itd.

¹ Zelene izveštaj Kosova 2021

Sektor uzgoja povrća dominira se od malog broja komercijalnih uzgajivača, a zatim veliki broj polukomercijalnih i egzistencijalnih uzgajivača.

Površine koje se obrađuju svim vrstama povrća su godinama približno slične. Uprkos dobrim klimatskim uslovima, prinos povrća ostaje nizak, posebno na otvorenim poljima, a to nije samo rezultat strukture gazdinstava – malih gazdinstava sa velikom fragmentacijom-usitnjenjem zemljišta, već i zastarele proizvodne tehnologije. (Miftari, I., 2019).²

Sektor dominiraju mala privatna gazdinstva sa prosečnom površinom od 0,80 hektara, sa niskom produktivnošću i prinosom, kao i neefikasnim lancima snabdevanja, sa visokim troškovima sakupljanja i logistike. Trgovanje svežeg povrća se često vrši bez odgovarajućeg pakovanja i bez klasifikacije proizvoda.

Povrće može biti veoma isplativo, jer na primer, paprika uzgajana intenzivnim gajenjem, ima bruto maržu od 5.915 evra/ha, a u poređenju sa žitaricama je mnogo isplativija i može ostvariti profit od jednog hektara paprike jednako 34 ha pšenice, ali je u proizvodnji povrća potrebno mnogo više radne snage.

Proizvodnja u staklenicima

Površine s plastenicima su 2019. godine zabeležile porast od 49,44 ha, u upoređenju sa prethodnom godinom. U plateničkom gajenju tokom 2019. godine kulture koje dominiraju u uzgoj u plastenicima su bile: paprika sa 168,13 ha, paradajz sa 171,85 ha i krastavac sa 102,03 ha. Paprika, paradajz i krastavci su dominantne kulture u plateničkom gajenju i u prethodnim godinama.

Problem plateničke proizvodnje na Kosovu je uključivanje ograničenog broja poljoprivrednih kultura koje se gaje u plastenicima, glavno povrće su paradajz i krastavci, a drugi usev je zelena salata. Druge dobre prilike su npr. uzgoj paprika, patlidžana, bundeve, dinje itd. Pored toga, dobra opcija je uzgoj jagoda.

Razlog ograničenog broja poljoprivrednih kultura treba tražiti u odsustvu tradicije gajenja drugih vrsta povrća. U okviru ove podmere biće obezbeđena podrška izgradnji trajnih platenika za proizvodnju malina, kao i izgradnji skladišta za obradu posle berbe i skladištenja voća i povrća. Potreba za svežim voćem i povrćem tokom cele godine je u rastu. Ovaj nedostatak na tržištu se najbolje može popuniti zatvorenom/zaštićenom proizvodnjom.

Proizvodnja u staklenicima je intenzivna na malim površinama koje zahtevaju relativno veliku radnu snagu (više od uzgoja istih proizvoda na otvorenom polju). Na ovaj način ova podmera doprinosi povećanju radnih mesta. Kosovsko tržište se snabdeva svežim voćem i povrćem tokom cele godine, uglavnom uvezenim iz različitih zemalja. Povećanje plateničkih površina doprinosi i zameni uvoznih proizvoda domaćim, a samim tim i poboljšanju negativnog trgovinskog bilansa zemlje.

2.3 Sektor mesa

Goveđe meso se tradicionalno smatra nusproizvodom mlečnog sektora. Sva telad dolaze sa proizvodnih farmi mleka, tj. ne postoji lanac snabdevanja mesom, kompletiran i specijalizovan. Štale za tovljenje su uglavnom objekti preuređeni iz objekata za proizvodnju mleka ili objekata koje su sami mali farmeri izgradili. Tek poslednjih godina počele su da se otvaraju specijalizovane farme za tov teladi, ali je njihov broj mali i daleko od potreba lokalnog tržišta. Većina zaklanih teladi dolazi sa mešovitim farmi čija je osnovna proizvodnja mleko.

Opšta potrošnja mesa po glavi stanovnika na Kosovu procenjuje se na oko 49 kg godišnje, od čega teletina 21 kg; piletina 20,9 kg; ovčje i kozje 1,2 kg. Trenutna potrošnja po glavi

² "Miftari, I. (2019). Zinxhiri i vlerës në sektorin e përpunimit të pemëve dhe perimeve në Kosovë. Prishtine: PePeKo."

stanovnika na Kosovu je još uvek niska u poređenju sa zemljama JICE (zemlje Jugoistočne i Centralne Evrope) i zemljama EU-a.

Međutim, sa ekonomskim rastom očekuje se povećanje potražnje za potrošnjom svežeg mesa i mesnih proizvoda na Kosovu.

Uvoz mesa i jestivih iznutrica je u stalnom porastu. Povećanje uvoza u 2019. godini iznosilo je 16,7% u odnosu na 2017. godinu.

Domaća proizvodnja svih kategorija mesa je relativno mala u odnosu na potrebe unutrašnjeg tržišta.

S obzirom na sve ovo i u cilju povećanja profesionalizma u uzgoju goveda za meso, potrebno je unaprediti tehničko znanje proizvođača, posebno početnika, o praksi uzgoja goveda za meso i proizvodnji stočne hrane, prilagođavanje obuke i savetodavne službe. Uzgajivači goveda za meso takođe imaju potrebu za ulaganja u štale i građevinske objekte. Ulaganja u poljoprivredne mašine za proizvodnju stočne hrane i ulaganja u upravljanje otpadom i stajskog đubriva takođe imaju visok prioritet.

Postoji potreba za izgradnju novih štala i farmskih objekata za uzgoj životinja za meso u skladu sa postojećim standardima za dobrobit životinja i zaštitu životne sredine. Potrebna oprema za farmu je: vodovodni sistem, sistem za ishranu, uklanjanje stajskog đubriva, poljoprivredna mehanizacija, posebno za proizvodnju, skladištenje, pripremu, upotrebu i distribuciju stočne hrane. Ovoj podmeri je cilj podrška za komercijalne farmere specijalizovane za tov goveda-junadi.

Značaj sektora svinja na Kosovu i dalje ostaje nizak u poređenju sa drugim sektorima stočarstva, gde kategorija svinja čini samo 8% ukupnog broja životinja.

Od ukupnog broja svinja, 28% su tovne svinje, 28% krmače, 26% prasadi ispod 20 kg, 16% svinje od 20-50 kg i 2% priplodne krmače. Prema Popisu poljoprivrede (2014) na Kosovu postoje 6.302 poljoprivredna gazdinstva koja drže 34,188 svinja ili u proseku 5 grla po gazdinstvu.

Većini su potrebna ulaganja u moderne štale i pomoćne objekte kako bi se povećao broj i poboljšali uslovi zdravlja i dobrobit životinja.

2.4 Sektor mleka

Kravlje mleko je najvažnija stočarska proizvodnja na Kosovu. Poslednjih godina uloženi su napor da se proizvodnja mleka prebaci sa potrošnje u domaćinstvu na tržišnu proizvodnju, da se poboljšaju uslovi uzgoja, da se primeni dobra poljoprivredna praksa na farmama mleka i da se poveća kapacitet farmera za proizvodnju mleka visokog kvaliteta.

Nezadovoljavajući kvalitet svežeg mleka podstakao je MPŠRR da primeni šemu direktnog plaćanja za kvalitet mleka. Ima još dosta prostora za unapređenje fizičke imovine kao što su bolji objekti, modernija oprema štala, bolji i moderniji sistemi za mužu. Mere imaju za cilj da podrže komercijalne proizvođače mleka uspostavljanjem novih centara za prikupljanje mleka i opremanjem farmera opremom za hlađenje mleka. Efikasnost sakupljanja mleka je povećana i kvalitet mleka se poboljšava.

Deo sabirnih mesta ispunjavaju standarde bezbednosti hrane, ali su i dalje potrebna ulaganja kako bi se poboljšala bezbednost hrane i sproveli standardi bezbednosti.

Paralelno sa povećanjem proizvodnje, životna sredina mora biti zaštićena od negativnog uticaja proizvodnje. Kako bi zaštitili podzemne vode od kontaminacije stajskog đubriva, graditelji novih štala prinuđeni su da grade i deponije stajnjaka-đubriva.

Proizvodnja mleka malih preživara (ovce i koze) je uglavnom zatvoren ciklus, od proizvodnje mleka, prerade sira i marketinga na farmi. Većina uzgajivača koji drže male preživare su male farme sa uglavnom tradicionalnim praksama uzgoja životinja.

Napori za razvoj i modernizaciju farmi su nedovoljni i prihvatanje tehnologije (npr. korišćenje opreme za mužu) je spor, smeštaj životinja je neadekvatan, obično sa niskim nivoom blagostanja. Ovaj sektor ima potrebe za ulaganje u modernizaciji štala, pratećih infrastrukturnih objekata, za korišćenje sistema za mužu itd.

2.5 Sektor grožđa

Vinogradske parcele su uglavnom male, dok se proizvodnjom grožđa bavi 4.780 vinogradara. Prosečna veličina je 0.5 ha sa prosečnim prinosom od 8-10 t/ha. Kosovski vinogradi obuhvataju 911 hektara sa stonim grožđem sa proizvodnjom 6.281 t, samodovoljnost zauzima 57%, i 2,526 hektara sa vinskim grožđem uz proizvodnju 20.049 t. Troškovi proizvodnje su delimično visoki zbog starih vinograda, malih parcela i stare mehanizacije. Stono grožđe domaće proizvodnje suočava se sa jakom konkurencijom od strane uvoza koje je dobro kategorisano i upakovano. Prioritet će imati proizvodnja stonog grožđa, ali ne ostavljajući po strani proizvodnju vinskog grožđa. Potrebne su investicije u restrukturiranju i modernizaciji proizvodnje i trgovanja grožđem da bi bila konkurentna uvoznim proizvodima.

Sektor grožđa ima potrebu za konkretnim rešenjima. Za stono grožđe pravi način bi bio sadnja novih vinograda i presađivanje savremenim sortama bez semena, navodnjavanje kap po kap (kada je potrebno), postavljanje protivgradnih mreža i opreme sa hladnjačama ili hladni magacini za čuvanje grožđa posle berbe za najmanje nekoliko nedelja.

Za vinsko grožđe, poljoprivrednici će morati da zasade nove vinograde, a zatim da proizvode vino u flašama sa sopstvenom etiketom.

2.6 Sektor jaja

Sektor proizvodnje jaja je relativno dobro konsolidovan. Proizvodnja jaja na komercijalnim farmama se procenjuje na oko 258 miliona jaja (2020), dok se unutar domaćinstava proizvodi oko 108 miliona komada, što rezultira ukupnom proizvodnjom od 366 miliona jaja. Prosečna potrošnja po glavi stanovnika se procenjuje na oko 206 jaja godišnje i možemo reći da Kosovo zadovoljava oko 99% potreba za potrošnjom jaja.

Kvalitet kokošijih jaja je dobar, tako da sektor jaja ima potencijal za širenje-ekspanziju na inostranom tržištu, posebno na regionalnom tržištu.

Većina proizvođača primenjuje sistem držanja na konvencionalne kaveze. U cilju zaštite zdravlja i dobrobiti životinja i ispunjavanja evropskih standarda, ulagaće se samo u poboljšani kavez (prema standardima EU-a) ili u podno držanje i slobodan sistem držanja na otvorenom-prirodi.

Da bi poboljšali efikasnosti srednjih proizvođača, prioritet će imati srednja gazdinstva sa 5.000 do 25.000 koka nosilja, koje mogu da izdrže velike oscilacije cena tokom godina i konkurišu na dinamičnom tržištu.

Obezbediće se podrška za poboljšanje efikasnosti proizvodnje ulaganjem u bolju opremu štala i higijenu štala (ventilacija, sistem vode, sistem za sakupljanje jaja, itd.). Treba poboljšati upravljanje stajskim đubrivom i drugim otpadom, pošto negativan uticaj živine na životnu sredinu može biti visok ako se ne tretira na odgovarajući način, dok istovremeno generiše dodatni prihod kada se pravilno upravlja.

Savetodavne službe-usluge na Kosovu treba da se poboljšaju kako bi se obezbedila odgovarajuća obuka srednjim i malim proizvođačima u proizvodnji stočne hrane, radu i održavanju poluautomatskih linija za prikupljanje i kategorizaciju jaja.

3. Opšti ciljevi

- Povećanje efikasnosti, konkurentnosti i održivije proizvodnje poljoprivredno-prehrambenog sektora, kroz implementaciju nacionalnih standarda u cilju približavanja standardima EU-a, jačanje pozicije poljoprivrednika u poljoprivredno-prehrambenom lancu i podršku mladim poljoprivrednicima.
- Obezbeđivanje najboljeg odgovora poljoprivredno-prehrambenog sektora na potražnju javnosti za visokokvalitetnom, bezbednom, hranljivom i održivom hranom, kao i dobrobit životinja.
- Doprineti ublažavanju klimatskih promena, održivoj/obnovljivoj proizvodnji energije i održivom upravljanju prirodnim resursima, kao što su voda, zemljište i vazduh.

3.1 Specifični ciljevi

Sektor voća i povrća (uključujući krompir)

- Povećanje komercijalne proizvodnje voća i povrća (uključujući krompir);
- Poboljšanje kvaliteta i bezbednosti u cilju ispunjavanja relevantnih nacionalnih i EU-a standarda;
- Modernizacija farmi korišćenjem nove opreme i savremene mehanizacije i digitalizacije farme;
- Smanjenje gubitaka nakon žetve kroz ulaganja na farmi u tehnologiju skladištenja, infrastrukturu i opremu, uključujući kapacitete za hlađenje, sortiranje i pakovanje;
- Stvaranje novih radnih mesta;
- Zaštita životne sredine i rešavanje klimatskih promena;
- Poboljšanje lanca vrednosti (integracija farmera sa kupcima njihovih proizvoda).

Sektor mleka i sektor mesa

- Povećana proizvodnja na specijalizovanim farmama;
- Poboljšanje kvaliteta i bezbednosti u cilju ispunjavanja nacionalnih i EU-a standarda;
- Modernizacija farmi korišćenjem nove opreme i savremene mehanizacije i digitalizacije farme;
- Smanjenje oslobađanja azotnih oksida i metana pravilnim tretmanom stajnjaka i nezagađivanje podzemnih i površinskih voda;
- Stvaranje novih radnih mesta;
- Zaštita životne sredine i rešavanje klimatskih promena;
- Poboljšanje lanca vrednosti (integracija farmera sa kupcima njihovih proizvoda).

Sektor grožđa

- Povećanje proizvodnje stonog i vinskog grožđa;
- Poboljšanje kvaliteta i bezbednosti u cilju ispunjavanja nacionalnih i EU-a standarda;
- Modernizacija gazdinstava korišćenjem kvalitetnih sadnica i savremene mehanizacije kao i digitalizacija sektora;
- Stvaranje novih radnih mesta;
- Zaštita životne sredine i rešavanje klimatskih promena;
- Poboljšanje lanca vrednosti (integracija farmera sa kupcima njihovih proizvoda).

Sektor jaja

- Poboljšanje i proširenje postojećih proizvodnih kapaciteta;
- Unapređenje kvaliteta i bezbednosti u cilju ispunjavanja nacionalnih i EU-a standarda;
- Modernizacija farmi korišćenjem nove opreme i savremene mehanizacije i digitalizacija sektora;
- Smanjenje oslobađanja azot-oksida i metana pravilnim tretmanom stajnjaka;
- Stvaranje novih radnih mesta;
- Zaštita životne sredine i rešavanje klimatskih promena;
- Unapređenje lanca vrednosti (integracija farmera sa kupcima njihovih proizvoda).

4. Povezivanje mere sa drugim merama Programa

Ova mera ima povezanost sa drugim merama PRR-a, Mera 3 - "Ulaganja u fizička sredstva za preradu i plasman poljoprivrednih proizvoda", obezbeđujući sirovinu za prerađivačkim preduzećima. Takođe ima veze i sa Merom 2 - "Podrška za formiranje proizvođačkih grupa" koja će poljoprivrednicima obezbediti mnoge pogodnosti kao što su prodaja proizvoda, skladištenje i td.

Tokom realizacije Mere 1, istovremeno će biti ispunjeni i neki uslovi koji proizilaze iz Mere 4 - "Mere za agroekologiju, klimu i organsku poljoprivredu" kao i s Merom 10 - "Savetodavne službe - usluge".

5. Korisnici

Korisnici pod ovom merom su poljoprivrednici, prema definisanju Zakona br. 04/L-090 - Za Izmenu i Dopunu Zakona br. 03/L-098 - za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj. Svi podnosioci zahteva ove mere moraju biti registrovani u registar farme. Sertifikat o identifikacionom broju farme (NIF) mora biti na ime podnosioca zahteva.

Ako je podnosilac prijave preduzeće, sertifikat NIF-a mora biti na naziv preduzeća.

6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti

- Ako je podnosilac prijave fizičko lice, mora da ima najmanje 18 godina, ali da nije navršilo 65 godina života. U slučaju preduzeća ovaj kriterijum se ne primenjuje;

- Fizičko lice mora da ima završeno najmanje obavezno osnovno obrazovanje (8 ili 9 godina) i dve (2) godine radnog iskustva u oblasti za koju se prijavljuje. Kandidati koji nemaju dve godine radnog iskustva moraju pohađati kurseve obuke sa najmanje 20 nastavnih časova iz oblasti za koju apliciraju, a koje će završiti pre nego što traže konačnu isplatu;
- U slučaju preduzeća, gore navedeni uslov se odnosi na vlasnika, zaposlenog ili ovlašćeno lice preduzeća. Zaposleni u preduzeću ili ovlašćeno lice mora imati ugovor o radu najmanje tri (3) godine od momenta podnošenja zahteva;
- Podnosioci zahteva moraju imati regulisane poreske obaveze i to fizička lica, porez na imovinu i preduzeća, porez na dobit preduzeća;
- Ako je zemljište ili neka druga imovina na koju će se ulagati u zajedničkoj svojini, podnosilac zahteva mora da donese saglasnost suvlasnika sa kopijama lične karte;
- Ako je zemljište u listu o vlasništvu planinsko ili šumsko zemljište, a na terenu poljoprivredno zemljište, podnosilac zahteva mora prvo da promeni određište zemljišta u katastru, a zatim da se prijavi;
- U slučajevima zakupljenog zemljišta od strane KAŠ ili KAI, prihvataju se i šumska zemljišta, pod uslovom da se uz zahtev priloži potvrda KAŠ ili KAI da je u pitanju poljoprivredno zemljište;
- Korisnici koji se u poslovnom planu obavezuju da imaju zaposlene, moraju biti registrovani u KBRA najmanje kao individualni biznis i sve isplate moraju biti izvršene sa poslovnog računa;
- Da se uradi digitalizacija na mestu gde se ulaže.

6.1 Ekonomska održivost

Podnosilac zahteva mora da dokaže ekonomsku održivost-isplativost gazdinstva kroz biznis plan koji ima za cilj postizanje rezultata do kraja investicionog perioda. Način kako dokazati ekonomsku održivost treba objasniti u vodiču za podnosiocce zahteva koji je pripremila ARP. Fondovi ARP-a koja se obezbeđuju korisniku treba uzeti u obzir prilikom izračunavanja ekonomske održivosti korisnika.

U slučaju ulaganja manje ili 20.000 evra, može se prihvatiti pojednostavljeni oblik poslovnog plana ili predloga projekta, uz zadržavanje prognoza finansijske/ekonomske održivosti. Podnosilac prijave mora dostaviti projekat/predloga po modelu koji će biti objavljen na sajtovima ARP-a i MPŠRR-a.

Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja veća od 20.000 €, podnosioci zahteva moraju podneti biznis plan prema modelu koji će biti objavljen na sajtovima ARP-a i MPŠRR-a.

Poslovni plan je glavni dokument za procenu ekonomske isplativosti.

Planirane investicije moraju biti u skladu sa proizvodnim kapacitetom. Prilikom ocenjivanja prijava, na osnovu biznis plana, službenici ARP-a su dužni da odbiju deo ulaganja koji je u suprotnosti sa ovim principom.

Ekonomska i finansijska isplativost se procenjuje na osnovu predloga projekta ili poslovnog plana. Poslovni plan treba da pokaže ekonomsku održivost farme/preduzeća na kraju realizacije investicija.

6.2 Nacionalni standardi

Nacionalni standardi za zdravlje životinja, dobrobit životinja i zaštitu životne sredine navedeni su u vodiču za podnosiocce prijava. One moraju biti ispunjene najkasnije pre

zahteva za poslednju isplatu i proveravaju se prilikom kontrole službenog lica na mestu ulaganja.

U slučaju ulaganja u nove voćnjake i vinograde, pre potpisivanja ugovora o sufinansiranju, korisnik granta treba da donese hemijsku i fizičku analizu zemljišta sa pozitivnom preporukom o podobnosti za predviđenu investiciju. Ako je preporuka negativna, grant će biti odbijen.

6.3 Drugi kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti

- Korisnici projekata sa prihvatljivom investicionom vrednošću većom od 50.000 € i korisnici koji su prijavili novozaposlene u biznis planu i za koje su bodovani, pre potpisivanja ugovora sa ARP, moraju registrovati preduzeća kao pravna lica ili pojedinačna preduzeća a troškovi investicija/projekta moraju biti naplaćeni u ime preduzeća;
- Projekte koji se finansiraju iz Programa Ruralnog Razvoja 2022 nije dozvoljeno da finansira Kancelarija EU-a na Kosovu ili bilo koji drugi lokalni ili međunarodni javni donator. Ukoliko se dokaže da je korisnik dobio podršku za isti projekat od drugog donatora, podrška mu se ne daje ili ako ju je dobio biće prinuđen da vrati dobijena sredstva, a prema njemu će se primeniti kaznene mere u skladu sa zakonom;
- Svi korisnici Mere 1, dužni su da vode poljoprivrednu knjigu, u fizičkom ili elektronskom obliku, za odgovarajući sektor tokom perioda praćenja. U slučaju da korisnik granta ne vodi knjigu tokom perioda praćenja kažnjava se neplaćanjem direktnih plaćanja za dotičnu investiciju za naredne dve godine;
- Podnosiocu prijave se ne može dati novi projekat ako nije završio prethodnu investiciju. Ukoliko je potencijalni korisnik prethodno bio korisnik projekta iz MPŠRR u poslednje (3) tri godine i nalazi se u periodu praćenja, pre potpisivanja novog ugovora sa ARP treba da izvrši proveru radi verifikacije prethodnog projekta. Ukoliko se projekat ne održava i/ili nije funkcionalan, ne može se zaključiti novi ugovor;
- Sva sredstva koja se odnose na investiciju i za koje postoje relevantne rubrike u aneksu NIF-a moraju biti upisana u registar farmih-poljoprivrednih gazdinstava;
- Svi ugovori o zakupu moraju biti overeni kod notara ili overeni od strane suda, osim ugovora o zakupu sa Kosovskom agencijom za šume (KAŠ), Kosovskom agencijom za privatizaciju (KPA) i opštinama koji ne moraju biti overeni;
- U slučaju zakupa zemljišta od strane Kosovske Agencije za Šume i Kosovske Agencije za Privatizaciju, ugovori mogu biti na kraći period nego što je predviđeno za druge podnosiocima zahteva, pod uslovom da dostave potvrdu zakupca da neće biti poteškoća sa produženjem ugovora;
- Zemljište koje je privatizovala KAŠ, a koje je u imovinskom listu predstavljeno kao "zemljište dato u zakup na 99 godina", tretira se kao zemljište u vlasništvu privrednika. I kupljeno zemljište koje su kupili privrednici takođe se tretira kao zemljište u vlasništvu kupca;
- Zemljišta sa nedovršenim zemljištem-pod komasacijom prihvataju se odlukom relevantnog organa, odnosno i bez imovinskog lista;
- Zemljište pod hipotekom nije kvalifikovano za ulaganje, bilo u vlasništvu ili pod zakupom;
- Ako je iz parcele zakupljen samo deo parcele, podnosilac zahteva pre podnošenja zahteva mora da digitalizuje zakupljeni deo i da priloži fizičku kopiju digitalizovanog dela uz prijavu;

- Ako se parcele fizički graniče jedna sa drugom, prihvataju se kao parcela, čak i u slučajevima kada je jedna u zakupu, a druga u vlasništvu;
- U slučaju projekata koji predviđaju izgradnju ili proširenje, podnosioci zahteva prilikom prijave moraju podneti;
- Potvrdu o vlasništvu (Posedovni list) parcele u koju će se ulagati;
- U slučaju da je zemljište ili objekat uzet pod zakup, overen ugovor o zakupu na najmanje 10 godina računajući od godine podnošenja zahteva;
- Kopija plana parcele na kojoj će se izvršiti investicija;
- Kopija skica objekta;
- Predračun troškova materijala i predviđenih radova;
- Poseban dokument pripremljen (ne deo poslovnog plana) od podnosioca prijave ili uz pomoć graditelja;
- Saglasnost opštine kojom se dokazuje da u slučaju davanja granta podnosilac može dobiti građevinsku dozvolu;
- U slučaju izgradnje, proširenja ili renoviranja objekata, podizanja voćnjaka, vinograda i/ili postavljanja sistema za navodnjavanje na zakupljenom zemljištu, ugovor o zakupu mora biti na najmanje 10 godina računajući od godine podnošenja zahteva;
- Ugovor mora da sadrži i saglasnost vlasnika (zakupodavca), za ulaganje koje će biti izvršeno u njegovo zemljište;
- Ugovor o zakupu nije potreban samo u slučajevima kada su vlasnik zemljišta i podnosilac zahteva u bračnoj zajednici ili u krvnoj liniji bez granica (npr.: pradede, deda, roditelji, deca, unuci, unuke po zakonu na snazi) i ovo se dokazuje kroz izvod iz matične knjige venčanih ili izvod iz matične knjige rođenih ili umrlih. Takođe, podnosilac zahteva mora da popuni izjavu pod zakletvom kojom se dokazuje da je potencijalni naslednik zemljišta ;
- Korisnik, prilikom podnošenja zahteva za isplatu ARP, mora dostaviti i građevinsku dozvolu nadležnog organa Opštine u slučaju izgradnje ili proširenja;
- Svi korisnici koji su u svom poslovnom planu naveli da će otvarati nova radna mesta i za to stekli bodove tokom ocenjivanja moraju da ih otvore i svedoče uz uplatu penzijskog doprinosa i poreza na zarade počev od poslednjeg meseca pre podnošenja zahteva za poslednju uplatu. Korisnici su dužni da ova slobodna radna mesta budu popunjena zaposlenima sa punim radnim vremenom tri (3) godine, toliko koliko traje period praćenja.

6.4 Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije

U okviru ove investicije se podržava proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora za "sopstvenu potrošnju". (tj. električna energija proizvedena/uskladištena u mreži je u proseku jednaka električnoj energiji koja se troši tokom godine). Ovo se opravdava činjenicom da, pošto se električna energija ne može skladištiti, ako se ne potroši, može se pustiti u mrežu, mreža se može zamisliti kao skladište električne energije gde se ona uvodi i povlači tokom godine u sličnim količinama i različitim tempom.

Koncept "sopstvene potrošnje" treba proveriti u fazi u kojoj se projekat predstavlja/ ocenjuje.

Investicija se smatra prihvatljivom kada (teoretski) energetska kapacitet postrojenja za obnovljivu energiju ("investicija") ne prelazi 120% prosečne trogodišnje potrošnje domaćinstva.

U slučaju novih farmi ili u slučaju farmi koje su značajno promenile veličinu svog poslovanja u poslednje tri godine, očekivana potrošnja treba da se proceni od ARP.

7. Specifični kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti

Sektor voća (jabuke, kruške, šljive, višnje, orasi, lešnici, trešnje, kajsije, breskve, dunje, jagode, maline, kupine, borovnice i aronije):

- U trenutku podnošenja zahteva za ulaganje u sektor voćarstva, podnosioci zahteva moraju dokazati da su u vlasništvu, nasleđu ili zakupu poljoprivrednog zemljišta najmanje 10 godina računajući od godine podnošenja zahteva i najmanje 1 hektar za voće (jabuke, kruške, šljive, višnje, orasi, lešnici, trešnje, kajsije, breskve i dunje) i/ili 0,25 hektara za sitno voće (jagode, maline, borovnice, kupine i aronije). Minimalna površina parcele za sitno voće treba da bude 0,10 hektara, a za voće na drvetu 0,35 hektara;
- Korisnici za podizanje-sadnju novih voćnjaka, pre zahtevanja plaćanja, ukoliko kupuju sadnice proizvedene na Kosovu, moraju dostaviti kopiju fitosanitarnog sertifikata o zdravstvenom stanju sadnog materijala koji ispunjava kriterijum CAC (Conformitas Agraria Communitatis) i kopiju licence proizvođača, dok oni koji kupuju sadnice uvezene iz zemalja EU-a moraju dostaviti kopiju fitosanitarnog sertifikata o zdravstvenom stanju sadnog materijala koji ispunjava najmanje CAC kriterijume izdatu od proizvođača, sertifikat-potvrdu o poreklu i dozvolu za uvoz uvoznog preduzeća;
- Sadnice za sadnju voća na drvetu moraju da imaju prilepljeno na telo oznaku sertifikovane ustanove.

Sektor povrća, platenici i platenici za rasad-sadnice (uključujući krompir)

- Prilikom podnošenja zahteva za ulaganje u skladišta voća i povrća (uključujući i krompir), podnosioci zahteva moraju dokazati da imaju najmanje 2 hektara poljoprivrednog zemljišta u vlasništvu, nasleđu ili u zakupu najmanje 10 godina;
- U trenutku podnošenja zahteva za ulaganje u nove trajne platenike, podnosilac zahteva mora da dokaže da ima najmanje 0,10 hektara obradivog zemljišta upisanog u registar gazdinstava. Minimalna veličina nedeljivog-integralnog staklenika je 0,10 ha.

Sektor mesa

- Za investicije u sektoru mesa (tov teladi i svinja), podnosioci zahteva moraju imati najmanje 10 teladi odnosno 20 svinja u trenutku podnošenja zahteva. Ali pre zahteva za konačnu isplatu moraju imati najmanje 20 teladi ili 40 svinja za tov sa oznakama-matricama Republike Kosova ili zemlje EU-a, kao i oni moraju dokazati relevantnim dokumentima i njihovom prisustvom u štali. Podnosioci zahteva koji konkurišu za izgradnju štale za telad i svinje, u svoj projekat moraju uključiti i depo za stajnjak sa dovoljnim kapaciteta najmanje 3 meseca (videti listu minimalnih nacionalnih standarda).
- U slučaju ulaganja u poljoprivredni mehanizam za obradu zemljišta, podnosioci zahteva za tov teladi u trenutku podnošenja zahteva moraju dokazati da imaju najmanje 0,20 hektara poljoprivrednog zemljišta po grlu teladi, u vlasništvu, nasleđu ili uzetom u zakup na najmanje 3 godine.

Sektor mleka

- Aplikanti za ulaganja u sektor proizvodnje mleka, u trenutku podnošenja zahteva, moraju imati najmanje 15 muznih krava ili 130 ovaca, ili 130 koza, upisanih u Registar gazdinstava i Registar za registraciju i identifikaciju životinja (RRIŽ) pri AHV. Ova odredba se ne odnosi na sabirne tačke.
- Sabirna mesta moraju imati dugoročne ugovore (najmanje godinu dana) sa najmanje 5 farmera koji zajednički uzgajaju najmanje 30 muznih krava.
- Aplikanti koji se prijavljuju za izgradnju štale za muzne krave, moraju u svoj projekat uključiti deponiju za stajnjak dovoljnog kapaciteta za najmanje 3 meseca (videti listu nacionalnih minimalnih standarda). Deponija stajnjaka nije obavezno za odgajivače ovaca i koza.
- U slučaju ulaganja u poljoprivrednu mehanizaciju za obradu zemljišta, podnosioci zahteva moraju dokazati da imaju najmanje 0,5 hektara poljoprivrednog zemljišta po grlu krave, odnosno 0,05 hektara poljoprivrednog zemljišta po ovcu/kozi, u vlasništvu, nasleđu ili zakupu za najmanje tri (3) godine.

Sektor grožđa

- U trenutku podnošenja zahteva, podnosioci zahteva za ulaganja u sektor grožđa moraju da dokažu da poseduju, nasleđuju ili iznajmljuju poljoprivredno zemljište najmanje 10 godina, a najmanje 0,25 hektara. Minimalna površina parcele treba da bude 0,10 hektara;
- U slučaju ulaganja u mehanizaciju i opremu za uzgoj i berbu, kao i skladišta za tretman posle berbe, podnosioci zahteva moraju dokazati da imaju najmanje 3 hektara vinograda, u vlasništvu, nasleđu ili u zakupu najmanje 10 godina, upisan u Vinogradarski registar i u registar farme.

Sektor jaja

- Podnosioci zahteva za ulaganja u sektor jaja, moraju dokazati posedovanje najmanje 5.000 koka nosilja u aktivnoj proizvodnji;
- Aplikanti koji apliciraju za izgradnju živinarske farme u svom projektu moraju uključiti deponiju stajnjaka dovoljnog kapaciteta za najmanje 3 meseca (videti listu nacionalnih minimalnih standarda);
- Aplikanti u sektoru jaja prilikom apliciranja moraju u biznis planu da naznače kada će izvršiti promenu turnusa-ture i koliko će trajati pauza bez proizvodnje. Podnosilac zahteva mora dostaviti i poslednju fakturu snadbevanja s kokoškama. U slučaju bolesti koje štete velikom broju kokošaka, mora se obezbediti sertifikat-uverenje AHV-a.

8. Zajednički prihvatljivi troškovi

Troškovi za pripremu biznis plana ili predloga projekta ne mogu prelaziti vrednost od 3% opravdanih troškova, ali ne više od 1.500 evra. U slučaju investicija koje predviđaju izgradnju štale ili skladišta za skladištenje voća i povrća, troškovi za arhitektu i inženjera, razne dozvole i licence su prihvatljivi do 7% opravdanih troškova, ali ne više od 3.000 €.

Svi ostali prihvatljivi troškovi su ograničeni na one koji su uključeni u Listu prihvatljivih investicija za Meru 1.

8.1 Prihvatljive investicije za sektor

✓ Investicije u sektoru voća

- Ulaganja u podizanje novih voćnjaka minimalne površine od 1 hektara drveno voće i 0,25 ha za sitno voće;
- Ulaganja u postavljanje sistema za navodnjavanje na farmi, u skladu sa efikasnim praksama navodnjavanja;
- Ulaganja u proizvodnju energije na farmama iz svih vrsta obnovljivih izvora;
- Ulaganja u sistem mreže za zaštitu od grada i mraza;
- Ulaganja u poljoprivrednu mehanizaciju i opremu za voćnjake, zaštitu bilja, đubrenje, berbu i tretman nakon berbe;
- Investicije za kupovinu traktora za drvenasto voće;
- Ulaganja u izgradnju i unapređenje objekata za aktivnosti posle berbe, objekata za smeštaj mehanizacije, kao i skladišta sredstava za zaštitu bilja i veštačkih đubriva.

✓ Ulaganja u sektor povrća, plastenike i plastenike za sadnice (uključujući krompir) i za skladišta

- Ulaganja u izgradnju trajnih plastenika za povrće, sitno voće ili rasad. Minimalna površina staklenika je 0,1 hektara;
- Ulaganja u proizvodnju energije na farmama iz svih vrsta obnovljivih izvora;
- Nabavka i ugradnja opreme za postizanje kontrolisanih klimatskih uslova, uključujući opremu za grejanje u plastenicima;
- Ulaganja u postavljanje ili unapređenje sistema za navodnjavanje staklenika prema efikasnim praksama navodnjavanja;
- Izgradnja objekata za tretman posle žetve (sortiranje, pakovanje, etiketiranje) i skladištenje proizvodnje, kao i skladišta sredstava za zaštitu bilja i veštačkih đubriva;
- Nabavka odgovarajućeg mehanizma za gajenje povrća na otvorenom polju ili u plastenicima (mašina za sadnju rasada, mašina za posipanje folije).

✓ Investicije u sektoru mesa

- Izgradnja/renoviranje/proširenje štala, pomoćnih objekata (deponije stajnjaka, hangara za skladištenje hrane, skladišta za silažu) i infrastrukture gazdinstva (npr. vodosnabdevanje na nivou gazdinstva);
- Investicije u proizvodnju energije na gazdinstvu iz svih vrsta obnovljivih izvora;
- Investicije u modernizaciju sistema snabdevanja hranom i vodom;

- Investicije u poljoprivrednu mehanizaciju i opremu za uzgoj krmnog bilja i žitarica, zaštitu bilja, đubrenje i žetvu;
- Investicije za kupovinu traktora;
- Investicije u čišćenje/uklanjanje organskog đubriva (tečnog i čvrstog) i njegovo odlaganje;
- Investicije za proizvodnju koncentrovane hrane, čiji će ukupni kapaciteti od najmanje 50% biti iskorišćeni za potrebe gazdinstva;

✓ **Investicije u sektoru mleka**

- Izgradnja/renoviranje/proširenje štala, pomoćnih objekata kao i objekata sabirnih centara mleka (deponije stajnjaka, hangari za hranu, skladište za silažu, izmuzište) i infrastrukture gazdinstva (npr. ugradnja vodovodne i električne mreže);
- Investicije u modernizaciju opreme za mužu i hlađenje, kao što su oprema za mužu, skladište mleka, uključujući prostorije za skladištenje mleka, laktofrizi;
- Investicije u proizvodnju energije na gazdinstvu iz svih vrsta obnovljivih izvora;
- Oprema i mehanizacija za uklanjanje stajnjaka;
- Investicije u modernizaciju sistema snabdevanja hranom i vodom;
- Investicije u poljoprivrednu mehanizaciju i opremu za uzgoj krmnog bilja i žitarica, zaštitu bilja, đubrenje i žetvu;
- Investicije za kupovinu traktora;
- Investicije u čišćenje/uklanjanje organskog đubriva (tečnog i čvrstog) i njegovo odlaganje;
- Investicije za proizvodnju koncentrovane hrane, čiji će ukupni kapaciteti od najmanje 50% biti iskorišćeni za potrebe gazdinstva;

✓ **Investicije u sektoru grožđa**

- Investicije u izgradnji/modernizaciji plantaža vinograda (konverzija, zamena) za stono i vinsko grožđe minimalne veličine 0.25 hektara;
- Investicije u uspostavljanje sistema za navodnjavanje, prema efikasnim praksama navodnjavanja;
- Investicije u postavljanju folije za stono grožđe;
- Investicije u proizvodnju energije na gazdinstvu iz svih vrsta obnovljivih izvora;
- Investicije u sistemu protivgradnih mreža;
- Investicije u sistemu držanja vinove loze i ograde;
- Investicije u poljoprivrednu mehanizaciju i opremu za vinograde, mehanizaciju za zaštitu bilja, đubrenje, berbu i tretman posle berbe;
- Investicije za kupovinu traktora;
- Oni koji imaju preko 3 hektara vinograda mogu da podnose prijave za izgradnju objekata za posle berbe, kao što su hladnjača, mašine za klasifikaciju, čišćenje, pakovanje;

✓ Investicije u sektoru jaja

- Izgradnja/renoviranje/proširenje štala i prostorija za skladištenje jaja;
- Investicije u unutrašnju infrastrukturu (sistem za hranjenje, pojilice i oprema za regulaciju mikroklima, oprema za uklanjanje stajnjaka, klasifikacija jaja);
- Investicije u kaveze, samo prema EU standardima;
- Izgradnja i renoviranje skladišta hrane, uključujući opremu za pripremu hrane, rukovanje, pakovanje i skladištenje jaja;
- Investicije u opremi za energiju ili proizvodnju energije na gazdinstvu iz svih vrsta obnovljivih izvora;
- Investicije u čišćenje/uklanjanje organskog đubriva i njegovo odlaganje;
- Investicije za proizvodnju koncentrovane hrane, čiji će ukupni kapaciteti od najmanje 50% biti iskorišćeni za potrebe gazdinstva;

✓ Ostale investicije

- Nabavka novih mašina i opreme , uključujući kompjuterski softver po tržišnim cenama. Razumnost ulaganja u mašineriju, informatičku opremu kao i softver treba dobro obrazložiti u poslovnom planu. Detaljna lista prihvatljivih troškova u okviru ove mere biće predstavljena na listi prihvatljivih troškova za meru.

8.2 Neprihvatljivi troškovi

- Porezi, uključujući PDV; sa izuzetkom nepovratnog PDV-a za fizička lica i preduzeća koja ne prijavljuju PDV;
- Carinske takse i akcize
- Kupovina, iznajmljivanje ili davanje u zakup postojećeg zemljišta i zgrada, bez obzira da li zakup rezultira prenosom vlasništva na zakupca;
- Novčane kazne, finansijske kazne i sudski troškovi;
- Operativni troškovi, osim ako su propisno opravdani prirodom mere u slučaju više sile ili vanrednih okolnosti;
- Mašine i oprema drugog reda-polovna;
- Bankarske tarife, troškovi garancije i slični troškovi;
- Troškovi konverzije, naknade i kursni gubici u evrima, kao i drugi obični finansijski troškovi;
- Doprinosi u prirodi;
- Otkup prava na poljoprivrednu proizvodnju, stoku, jednogodišnje bilje i njihovu sadnju;
- Svi troškovi održavanja, amortizacije i zakupa, osim ako su propisno opravdani prirodom mere ili u slučaju više sile ili vanrednih okolnosti;
- Svi nastali troškovi i sve uplate od strane javne uprave u upravljanju i sprovođenju pomoći, uključujući one za upravljačku i operativnu strukturu i posebno, ukupne troškove, zakupnine i plate osoblja zaposlenog na poslovima upravljanja, sprovođenja, praćenja i kontrole, osim u slučajevima kada su propisno opravdani prirodom mere.

9. Kriterijumi odabira

a) Kriterijumi za izbor biljne proizvodnje

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum / Kategorija			Bodovi
1.	Investicije u povećanje konkurentnosti i proizvodnje sektora agro-proizvodnje, poboljšanje efikasnosti i održivosti proizvodnje na gazdinstvu Proizvodni kapaciteti: površina koju treba podići. U slučaju investicija u infrastrukturu voćnjaka, skladište, navodnjavanje, protivgradnu zaštitu i/ili mehanizaciju, bodovi se obračunavaju u zavisnosti od postojeće površine ³ ili onoga što će biti podignuto, bilo koje je veće.	Drvno voće	bobičasto voće/grožđe	Plasteni ci / za rasad	
		≥ 3 ha	≥ 0.5 - 1 ha	> 0.20 ha	55
		≥ 1 ha - < 3 ha	≥ 0.25 ha - < 0.5 ha	0.10 – 0.20 ha	50
2.	Investicije u planinskim područjima – ovaj kriterijum se ne odnosi na podnosioca prijava za plastenike	Investicija u planinskim područjima			5
3.	Investicije u proizvodnji obnovljive energije ⁴	Investicije u proizvodnji energije na gazdinstvima od obnovljivih izvora (<i>min. 5% prihvatljivih investicija</i>). (Bodovi iz ovog kriterijuma uzimaju se prema poslovnom planu)			10
4.	Investicije koje uključuju otvaranje radnih mesta na osnovu poslovnog plana	Radna mesta će biti vrednovana prema biznis planu, ukoliko ne ispoštuju zahtevi-uslovi biće sankcionisani povraćajem ulaganja “Svako otvoreno radno mesto mora biti registrovano u PAK-u i svi doprinosi moraju biti placćeni za period praćenja“			5
5.	Podnosilac zahteva ili domaćinstvo nije primilo grant od MPŠRR u poslednje tri godine				10
6.	Vlasništvo nad zemljištem ⁵	Zemljište u ime podnosioca prijave			10
7.	Mladi podnosilac prijave ⁶	Podnosilac predstavke ima 40 godina ili mlađi			3
8.	Pol podnosioca prijave ⁷	Podnosilac prijave ženskog pola			2
UKUPNO					100

³ Postojeće površine koje se dokazuju direktnom uplatom za ove površine u prethodnoj godini ili ako nisu primljene direktne uplate dokazuju se sertifikatom-imovinskim listom i NIF-om.

⁴ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju

⁵ Svo zemljište, uključujući zemljište na kome se investira, mora biti na ime podnosioca zahteva u poslednje tri (3) godine. Stvaranje veštačkih uslova za dobijanje bodova je prevara i biće kažnjeno u skladu sa članom 38A, podčlan-stav, 1.2.3 Zakona br.04/L-090 o izmenama i dopunama zakona br.03/L-098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju .

⁶ Prihvatljiv je podnosilac koji do dana podnošenja prijave nije napunio 40 godina

⁷ Pol poljoprivrednika, podnosilac će dobiti bodove po ovom kriterijumu ako svo zemljište uključujući i zemljište na kome se ulaže mora biti na ime njegovog podnosioca u poslednje tri godine. Stvaranje veštačkih uslova za dobijanje poena je prevara i biće kažnjeno prema članu 38A, podstav 1.2.3 Zakona br.04/L-090 o izmenama i dopunama zakona br.03/ L-098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

b) Kriterijumi odabira-izbora za stočarsku proizvodnju

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija				Bodovi
1.	Ulaganja u povećanje proizvodnje, u poboljšanje efikasnosti, Vrsta investicije: U slučaju ulaganja i iz tačke a) i iz tačke b), bodovi se obračunavaju od investicije sa najvećim delom budžeta planiranog u biznis planu.	a) Izgradnja/ renoviranje/ proširenje štale				40
		b) Mehanizacija i/ili poboljšanje spoljne infrastrukture, skladište stajnjaka, skladište silaže/skladište sene				35
2.	Proizvodni kapaciteti (broj stoke) nakon realizacije projekta	Krave ili telad	Svinje	Ovce /koze	Kokoške	10
		≥ 20 < 70 grla	≥ 40 < 100	≥ 150 < 300	≥ 5000 < 50.000	
		≥ 70 grla	≥ 100 grla	≥ 300 grla	≥ 50.000 grla	15
3.	Investicije u proizvodnju obnovljive energije ⁸	Investicije u proizvodnji energije na gazdinstvima od obnovljivih izvora (<i>min. 5% prihvatljivih investicija</i>). (Bodovi iz ovog kriterijuma uzimaju se prema biznis planu)				10
4.	Investicije u planinskim područjima	Investicije u planinskim područjima				5
5.	Investicije koje uključuju otvaranje radnih mesta na osnovu poslovnog plana	Radna mesta će biti vrednovani prema biznis planu, ukoliko ne ispoštuju uslove biće sankcionisani povraćajem ulaganja "Svako otvoreno radno mesto mora biti registrovano u PAK-u i svi doprinosi moraju biti plaćeni za period praćenja"				5
6.	Podnosilac zahteva ili domaćinstvo nije primilo grant od MPŠRR u poslednje tri godine					10
7.	Vlasništvo nad zemljištem ⁹	Zemljište na ime podnosioca prijave				10
8.	Mlađi podnosilac prijave ¹⁰	Podnosilac predloga ima 40 godina ili mlađi				3
9.	Pol podnosioca prijave ¹¹	Podnosilac prijave je ženskog pola				2
UKUPNO					100	

⁸ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju

⁹ Svo zemljište, uključujući zemljište na kome se investira, mora biti na ime podnosioca zahteva u poslednje tri (3) godine. Stvaranje veštačkih uslova za dobijanje bodova je prevara i biće kažnjeno u skladu sa članom 38A, podčlan-stav, 1.2.3 Zakona br.04/L-090 o izmenama i dopunama zakona br.03/L-098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

¹⁰ Prihvatljiv je podnosilac koji do dana podnošenja prijave nije napunio 40 godina

¹¹ Pol poljoprivrednika, podnosilac će dobiti bodove po ovom kriterijumu ako svo zemljište uključujući i zemljište na kome se ulaže mora biti na ime njegovog podnosioca u poslednje tri godine. Stvaranje veštačkih uslova za dobijanje poena je prevara i biće kažnjeno prema članu 38A, podstav 1.2.3 Zakona br.04/L-090 o izmenama i dopunama zakona br.03/ L-098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

10. Stepen podrške javnosti

- Minimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu u okviru ove mere je 15.000 €, osim za projekte sektora grožđa, gde je minimalna vrednost projekta 3.000 €;
- Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova za projekat u okviru ove mere je 100.000 €;
- Javna podrška iznosi 70% prihvatljivih troškova ulaganja;
- Maksimalna javna podrška za period realizacije Nacrta programa poljoprivrede i ruralnog razvoja 2021-2027 za Meru 1 iznosi 300.000 € po korisniku;
- Podnosilac može da konkuriše sa više projekata tokom perioda implementacije Programa poljoprivrede i ruralnog razvoja 2021-2027, u različitim godinama, pod uslovom da su prethodni projekti uspešno završeni i da javna podrška ne prelazi gore navedeni iznos.

11. Budžet

		Budžet	%
1.1	Drvenasto voće	2.500.000,00	19,09
a)	Orasi i lešnici	500.000,00	3,82
1.2	Bobičasto-sitno voće	1.000.000,00	7,64
1.3	Sektor povrća i plastenika	1.700.000,00	12,98
a)	Sektor plastenika za sadnice	1.500.000,00	11,45
1.4	Skladište za skladištenje voća i povrća	1.195.325,00	9,13
1.5	Proizvodnja mesa / uzgoj teladi	1.500.000,00	11,45
1.6	Proizvodnja mesa / uzgoj svinja	200.000,00	1,53
1.7	Proizvodnja mleka / krava	1.500.000,00	11,45
1.8	Proizvodnja mleka / ovaca i koza	300.000,00	2,29
1.9	Tačke za prikupljanje mleka	250.000,00	1,91
1.10	Proizvodnja grožđa	450.000,00	3,44
1.11	Proizvodnja jaja	500.000,00	3,82
Ukupni budžet		13.095.325,00	100

12. Indikatori

INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Broj ha podignut sa voćnjacima	
Broj ha podignut plastenicima (uključujući krompir)	
Broj platenika za sadnice	
Broj podržanih stočnih farmi / za proizvodnju mleka	
Broj podržanih stočnih farmi / za proizvodnju mesa	
Broj ha podignut vinogradima	
Broj farmi podržanih za proizvodnju jaja	
Broj podržanih tačaka za prikupljanje mleka	
Nova skladišta voća i povrća (tone/god.)	
Broj farmi-gazdinstava koja su izgradila depoe stajnjaka-đubriva	
Broj farmi koje proizvode obnovljivu energiju	
Broj farmi koje su investirale u aktivnosti nakon berbe (pakovanje, klasifikacija, obeležavanje, itd.)	
Nova radna mesta sa punim radnim vremenom	
Ukupna vrednost javnih investicija	
Ukupan obim ulaganja	

*Ciljevi se postavljaju na osnovu projektovanog budžeta, tako da će se sve promene budžeta proporcionalno odražavati u indikatorima.

** Evaluaciju treba da urade nezavisni procenitelji

13. Administrativni postupci

Ovu meru će primeniti Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP). Detaljni upravni postupci će biti predstavljeni u Administrativnom uputstvu, koju usvaja ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

14. Rok sprovođenja

Rok za realizaciju projekata ove mere je 90 kalendarskih dana, osim za projekte koji predviđaju izgradnju štale ili skladišta u kom slučaju je rok za realizaciju 120 kalendarskih dana od dana potpisivanja ugovora sa ARP i za sektor grožđe, za projekte čiji je rok za realizaciju 300 dana od dana potpisivanja ugovora sa ARP, zbog prolećnog perioda sadnje grožđa. Nakon isteka roka za realizaciju, korisnik ima dodatnih 15 dana da pripremi dokumentaciju i podnese zahtev za isplatu.

ARP može da produži period implementacije na više od 30 dana, ako za to postoje ubedljivi razlozi, kao što su nepovoljni klimatski uslovi, dovođenje bilo koje specifične mašinerije iz druge zemlje.

15. Geografska rasprostranjenost mere

Ova mera se primenjuje na čitavoj teritoriji Republike Kosovo.

MERA 3: ULAGANJE U FIZIČKU IMOVINU U PRERADI I PROMETU POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

1. Pravni osnov

- Zakon br. 03/L-098 o Poljoprivredi i Ruralnom Razvoju;
- Zakon br.04/L-090 o Izmenama i Dopunama Zakona br.03/L-098 o Poljoprivredi i Ruralnom Razvoju;
- Zakon br.08/L-066 o Budžetskim Izdvajanjima za Budžet Republike Kosovo za 2022. godinu.

2. Obrazloženje

Industrija obrade hrane se određuje kao transformacija stočarskih i poljoprivrednih proizvoda u proizvode za međusobnu ili završnu potrošnju.

Ulaganjem u agroindustriju ne samo da povećava prihode farmera , već i stvara nove mogućnosti zapošljavanja u ruralnim područjima.

Da bismo se suočili sa tržišnom konkurencijom, neophodno je poboljšati kvalitet hrane primenom standarda kvaliteta i bezbednosti hrane. Ova mera će povećati konkurentnost poljoprivredno-prehrambenog sektora, poboljšati efikasnost i održivost proizvodnje, uključujući sigurnu, hranljivu i održivu proizvodnju hrane, ulaganjem u fizičku infrastrukturu u skladu sa relevantnim standardima EU-a.

Industrija prerade hrane i ambalaže na Kosovu je podeljena na sledeće podsektore: prerada mleka i mlečnih proizvoda, prerada mesa i mesnih proizvoda, prerada voća i povrća i proizvodnja vina.

Uprkos ulaganjima u prehrambeni sektor, oni još uvek ne ispunjavaju lokalne zahteve za kvalitetnim proizvodima.

Uvezeni proizvodi dominiraju na kosovskom tržištu, kao rezultat toga 70% tržišta dominiraju uvozni proizvodi. Da bi uspešno bili konkurentni na sve otvorenijem tržištu, prehrambena industrija treba da modernizuje tehnologije i poboljša sisteme upravljanja bezbednošću hrane.

U okviru ove mere prioritet se daje ulaganjima za primenu standarda bezbednosti hrane koji su od posebnog značaja za snabdevanje lokalnog tržišta bezbednim prehrambenim proizvodima i za uspešnu konkurenciju dobavljačima iz uvoza. Da bi se podstaklo prilagođavanje prehrambene industrije ekološkim standardima, prioritet je dat investicijama u tretman otpada, prečišćavanje vode i efikasno korišćenje proizvodnog otpada. Investicije po osnovu Mere 3 doprineće poboljšanju stanja primarne poljoprivredne proizvodnje.

Potencijal za razvoj prehrambene industrije je veliki, ali i glavni izazovi sa kojima se ovaj sektor suočava: nedovoljno i neodržive sirovine, slaba struktura primarne poljoprivredne proizvodnje, vlasništvo usitnjenog zemljišta ograničava mogućnost prerađivača i trgovaca da obezbede poslovanje mogućnosti dovoljne količine primarnih poljoprivrednih proizvoda sa jedinstvenim standardima kvaliteta, nedostatak implementacije novih tehnologija, nedostatak tehnologa za preradu hrane, loša infrastruktura, nepovezanost između proizvođača sirovina i prerađivača, nedovoljno razvijen ugovorni odnos između prerađivača i poljoprivrednika, nepravedna konkurencija iz uvoza, neke su od prepreka i izazova sa kojima se suočavaju i sa kojima će se suočavati prerađivači hrane u svojim svakodnevnim aktivnostima.

Povećanje potrošnje po glavi stanovnika ovih proizvoda predstavlja potencijalne i stalne mogućnosti za razvoj ovih poslova smanjenjem povećanja uvoza ovih proizvoda.

a) Sektor prerade mleka

Mlečna industrija je poslednjih godina bila glavni prioritet u nacionalnim šemama podrške i grantovima EU-a. Međutim, pružena podrška još uvek nije zadovoljila potrebe za investicionim pokrivanjem mlekarskih kompanija u smislu usklađivanja sa standardima EU-a u oblastima bezbednosti hrane, zaštite životne sredine i razvoja investicija u obnovljive izvore energije.

Prerađivačima mleka je potrebna redovna i veća ponuda visokokvalitetnih inputa (mleka) kako bi poboljšali kvalitet svojih proizvoda i obezbedili održivu proizvodnju.

Proizvodnja mleka na Kosovu suočava se sa mnogim izazovima, kao što je veliki broj malih farmi mleka i smanjenje broja stoke, odnosno muznih krava. Da bi se nadoknadio ovaj bilans, značajna količina prerađenih mlečnih proizvoda uvozi se iz zemalja regiona, kao i iz drugih evropskih zemalja.

Potražnja za mlekom i mlečnim proizvodima je velika. Stanovništvo Kosova troši oko 392,9 miliona litara mleka godišnje (Anketa poljoprivrede, 2019). Od ukupne potrošnje, 64% mleka proizvedenog na Kosovu se troši na farmi ili odlazi na neregulisana lokalna tržišta (zelene pijace). 36% prolazi kroz kanale trgovine prerađivačima i domaće tržište. Uvoz čini 29% mlečnih proizvoda.

Prema Agenciji za hranu i veterinu (AHV), na Kosovu postoji 45 prerađivačkih kompanija koje sakupljaju mleko od farmera i prerađuju ga u proizvode sa dodatom vrednošću kao što su sir, kiselo mleko, jogurt, ajran, sterilisano mleko itd. Neki prerađivači se snabdevaju direktno od farmera koji proizvode velike količine mleka, dok ga drugi sakupljaju na sabirnim mestima gde farmeri malih kapaciteta šalju mleko na sabirno mesto.

Prerađivači mleka nemaju dovoljnu količinu i kvalitet sirovog mleka, pa rade nepotpunim kapacitetom.

Kapaciteti prerade trenutno iznose 585.000 litara dnevno dok se prerađuje samo oko 220.000 litara dnevno ili koristi oko 49% ukupnih kapaciteta

(Izvor: Sektorska analiza za sektor stočarstva 2020/21).

Operateri biznisa hrane stavljaju u promet proizvode životinjskog porekla proizvedene na Kosovu, samo ako su pripremljeni i tretirani isključivo u preduzećima koja ispunjavaju relevantne zahteve Uredbe br. 11/2011, o higijeni hrane i drugim relevantnim kriterijumima Zakona o hrani; i da je Nadležni organ registrovao ili odobrio prema zahtevu.

Na osnovu stepena opasnosti po bezbednost hrane, preduzeća za preradu i pakovanje mleka se kategorišu u 4 kategorije:

- Kategorija "A" = nizak stepen rizika
- Kategorija "B" = srednji stepen rizika
- Kategorija "C" = visok stepen rizika
- Kategorija "D" = veoma visok stepen rizika

Prema registru odobrenih objekata za preradu i pakovanje mleka, dominiraju preduzeća kategorije B (srednji nivo rizika) - 21 i C (visok nivo rizika) - 20 ili B i C zajedno čine 91% operatera, dok u kategorija A (nizak stepen rizika) postoje 3 i samo je 1 preduzeće u kategoriji D (veoma visok stepen rizika). Na Kosovu, prema podacima AHV, dominiraju mali prerađivači sa kapacitetom od 0,2t/dan, 10 prerađivača, 2 prerađivača imaju kapacitet od 25t/dan, dok ostali su u sredini ovih prerađivačkih kapaciteta.

Ovčije mleko je sezonski proizvod i u većini slučajeva farmeri u periodu laktacije drže ovce na pašnjacima u planinama. To onemogućava prerađivače da sakupljaju mleko i iz tog razloga farmeri prerađuju mleko na farmi. Iako u neadekvatnim uslovima gde nedostaje infrastruktura objekta i opreme, zahvaljujući tradiciji i iskustvu u preradi mleka, poljoprivrednici uspevaju da proizvode uglavnom sir, koji plasiraju direktno na tržište za potrošače.

Mala količina mleka i sezonska proizvodnja ovčijeg i kozjeg mleka orijentisali su prerađivače mleka da ne iskazuju interesovanje za preradu ovčijeg i kozjeg mleka.

b) Sektor prerade mesa

Sektor mesa mora biti konsolidovan kao održiva ekonomska delatnost, konkurentna na tržištu sa neophodnim garancijama za bezbednost i kvalitet svojih proizvoda. Prerađivačka industrija treba da unapredi postojeće prerađivačke kapacitete, održivost mreže snabdevanja sirovinama, implementira sisteme bezbednosti hrane i promoviše nove proizvode. Podršku razvoju lanca snabdevanja treba prvenstveno obratiti postojećim prerađivačkim preduzećima kako bi se povećala njihova usklađenost sa zahtevima za bezbednost hrane i kontrolu kvaliteta, kako bi proširili asortiman svojih proizvoda u skladu sa ekološkim normama. Govedina i živina su glavni izvori potrošnje mesa u zemlji. Živina je glavna kategorija koja se konzumira na Kosovu sa oko 47%, zatim goveđe meso sa oko 46%, dok ostatak mesa koje se konzumira u zemlji potiče od koza, ovaca i svinjskog mesa. Kosovo ima 61 licenciranu klanicu za govedinu, od kojih 16 pored klanja prerađuje i govedinu i 7 klanica za živinu.

Trenutno prerađivači mesa proizvode uglavnom proizvode kao što su: pripreme od mlevenog mesa poput ćevapa, junećih ćufti i pilećeg i junećeg donera i termički obrađenih mesnih proizvoda kao što su suvo meso, kobasice i druge kobasice od junećeg, pilećeg i svinjskog mesa kao i kobasice (viršle) od piletine. Kao rezultat nedovoljne ponude primarnih proizvoda od kosovskih farmera, lokalni prerađivači mesa uvoze oko 80% sirovina da bi zadovoljili svoje proizvodne potrebe. U poslednjih pet godina postotak uvoza mesa je stalno rastao, Kosovo nastavlja da uvozi žive životinje, kao i smrznuto meso da bi zadovoljilo zahteve tržišta. Podrška prvenstveno treba da ima za cilj poboljšanje usklađenosti sa zahtevima za bezbednost hrane i kontrolu kvaliteta i proširenje raznovrsnosti-asortimana proizvoda ponuđeno na tržištu.

Goveđe meso je jedan od najvažnijih segmenata u lancu snabdevanja. Kosovska industrija za preradu mesa raste, koristeći lokalno meso kao sirovinu.

Prema "Zelenom izveštaju 2020", bilans ponude ovčijeg i kozjeg mesa je pozitivan. U odnosu na goveđe, ovčje i kozje meso se mnogo manje konzumira, uglavnom na određene praznike. Prosečna potrošnja ovčijeg i kozjeg mesa po glavi stanovnika u 2019. godini iznosila je oko 1,2 kg/stanovniku godišnje. Vrednost proizvodnje ovčijeg i kozjeg mesa u 2019. godini iznosila je 5,5 miliona evra, što je povećanje od 5,5 odsto u odnosu na 2018. godinu.

Proizvodnja ovčjeg mesa se odnosi uglavnom na jagnjetinu, dok je proizvodnja mesa kod ostalih kategorija ovaca relativno niska. Proizvodnja jagnjetine na Kosovu zadovoljava potrebe lokalne potrošnje i uprkos dobrim uslovima za povećanje broja životinja za proizvodnju za inostrano tržište, to je trenutno nemoguće zbog problema u izvozu jagnječeg mesa.

Klanice na Kosovu su neorganizovane i neke od njih ne ispunjavaju standarde EU-a. Veliki izazov za vlasti je regulisanje ovog sistema u svim njegovim vezama koji počinje od farme i obuhvata identifikaciju životinja, zdravstveno stanje životinja i stočne imovine u celini, veterinarsku službu i upotrebu supstanci za lečenje životinja, pripremu i bezbednost stočne hrane, kretanje životinja sa farmi na pijace i pijace do klanica, kao i ljudski kapaciteti kao što su mali broj veterinarskih inspektora i nacionalni laboratorijski kapaciteti za svedočenje i verifikaciju ovog sistema. Oprema za klanje je stara i većina procesa klanja je manualna-ručna.

Sanitarne procedure tokom procesa klanja takođe nedostaju, što direktno negativno utiče na kvalitet mesa koje se prerađuje. Odloženi životinjski otpad od klanja se ne tretira na odgovarajući način, izaziva suprotan uticaj na životnu sredinu. Prema kategorizaciji (A,B,C i D), 1 preduzeće ili 10% sadašnjih kapaciteta klanica stoke je u kategoriji D. , 27 preduzeća ili 44% su u kategoriji C, što znači da je rizik veoma visok za te dve kategorije, 30 preduzeća ili 39% su u kategoriji B i samo 2 preduzeća ili 4% u kategoriji A. Ukupno na Kosovu ima 7 (sedam) odobrenih objekata za klanje živine, od kojih je 6 (šest) aktivno i samo 1 (jedno) nije aktivna.

Situacija sa klanicama živine je sledeća: u kategoriji A- nema klanica, 4 preduzeća ili 75% sadašnjih klanica živine su u kategoriji B i 3 preduzeća ili 25% u kategoriji C i nijedno u kategoriji D. Domaća proizvodnja mesa piletine trenutno uspeva da pokrije oko 6% potreba potrošnje. Prosečna potrošnja po glavi stanovnika se procenjuje na oko 23 kg godišnje, dok se samo oko 1 kg piletine po glavi stanovnika obezbeđuje iz lokalne proizvodnje. Pileće meso uvozi uglavnom iz Sjedinjenih Država i Brazila. Uprkos uvozu, izvoz ne postoji kontinuirano i to je dovelo do negativnog trgovinskog bilansa Kosova. Takođe postoji 45 (četrdeset pet) rashladnih depoa registrovanih/odobrenih na Kosovu, od kojih su svi aktivni. Oni se uglavnom koriste za skladištenje proizvoda, neki čak i prepakuju proizvode. Ova rashladna sredstva su kategorisana u kategorije A, B, C i D.

c) Sektor prerade voća, povrća i sabirna mesta/skladišta

Poteškoće ovog sektora uglavnom dolaze kao rezultat uticaja različitih faktora, kao što je organizacija lanca snabdevanja, odnosno nabavka sirovina. Poljoprivrednici proizvode voće i povrće uglavnom za tržište kao sveže, gde lokalni proizvodi nalaze dovoljno kupaca. Industrija prerade voća i povrća suočava se sa ograničenim zalihama sirovina za preradu.

Preduzeća za preradu voća i povrća uglavnom se snabdevaju voćem i povrćem od strane lokalnih proizvođača kroz različite kanale snabdevanja. Prerađivačke kompanije, u zavisnosti od vrste useva koje beru za preradu, koriste dva glavna kanala snabdevanja: direktno od farmera i indirektno iz centara za sakupljanje i skladištenje voća i povrća.

Generalno, 20-25% lokalno uzgojenog voća i povrća se prerađuje od strane industrije na Kosovu. U nedostatku voća i povrća sirovina se uvozi.

Pored problema nabavke sirovina za industriju interesantno je pogledati i troškove obrade voća: sirovina 12%, struje 23%, vode 5%, goriva 7%, plate 0,4% i ostalih 14%. Izvanredno je da su troškovi energije 2-3 puta skuplji od troškova sirovina. Isplativo je investirati u instalaciju obnovljive energije.

Lancu vrednosti proizvodnje i prerade voća i povrća nedostaju standardi kvaliteta i kao rezultat toga nedostaje doslednost kvaliteta proizvoda. Neklasifikacija i neujednačenost plodova su takođe slabosti lokalnih prerađenih proizvoda.

Kosovo ima dugu tradiciju u preradi voća i povrća, kao sastavnog dela lanca ishrane svake porodice. Procenjuje se da se značajna količina prerađenog povrća i voća proizvodi u kućnim uslovima i za sopstvenu potrošnju. Kapaciteti prerade daleko prevazilaze kapacitet proizvodnje sirovine. Iako je sektor fragmentiran, neki od ključnih učesnika pokrivaju značajan udeo na tržištu.

Poslednjih godina prerađivači voća i povrća počeli su da proizvode proizvode kao što su voćni džem, razne salate, kiseli krastavci, sokovi, povrće u konzervi, džem, ajvar itd. Kapacitet sušenja je ograničen, a ovaj tretman se koristi uglavnom za lekovito i aromatično bilje. Osnovna svrha ove mere je da se sva preduzeća za preradu voća i povrća fokusiraju na poboljšanje kvaliteta i bezbednosti hrane i smanjenje gubitaka u procesu prerade.

Sistemi bezbednosti hrane se primenjuju u ograničenom broju preduzeća. Uključivanje sistema bezbednosti hrane zahteva ulaganja u tehnološko unapređenje i poboljšanje uslova u proizvodnim pogonima, kao i ulaganja u opremu za kontrolu kvaliteta i sisteme IT-a. Evidentna je potreba za klasifikacijom, kategorizacijom i linijama za pakovanje, kako bi se povećao kvalitet finalnog proizvoda i poboljšala konkurentnost sektora prema uvozu. Odgovarajući objekti nakon berbe i rashladni lanac su od velikog značaja za kvalitet u lancu vrednosti povrća i voća. Zahtevi i potrebe za skladišnim objektima sa rashladnim sistemima su sve veće, ali su i dalje veoma ograničene i koncentrisane u pojedinim oblastima i nivo postizanja standarda kvaliteta treba poboljšati.

Prema registru AHV-a, 162 operatera prerađuju voće i povrće. Industrija prerade voća i povrća raste i njena tehnologija prerade se unapređuje. Na osnovu kapaciteta obrade, postoje tri kategorije procesora:

- Industrijski prerađivači;
- Srednji prerađivači;
- Mali prerađivači.

Prema procenama, prerađivači voća i povrća pokrivaju oko 30 odsto potreba domaćeg tržišta.

d) Sektor proizvodnje vina

Generalno, postojećim proizvođačima vina potrebna je podrška ako proizvode kvalitetno vino, plasirano u flašama; jasno je da izvoz niskog kvaliteta vina na veliko ne nudi prosperitetnu budućnost i samo kvalitetno flaširano vino može dodati vrednost sektoru.

Podrška poboljšanju kvaliteta vina u velikoj meri bi unapredila sektor proizvodnje vina.

MPŠRR je licenciralo 29 kompanija za proizvodnju vina i drugih proizvoda od grožđa i vina. Tri najveće vinarije predstavljaju oko 90% ukupnog proizvodnog kapaciteta u ovom sektoru, dok ostale vinarije pripadaju malim proizvođačima, od kojih neke imaju dobar izvozni potencijal. Postoje i domaći proizvođači vina i jakih alkoholnih-žestokih pića, koji u nedostatku materijalnih mogućnosti za opremu, rezervoare, infrastrukturu i higijensko-sanitarne uslove, nisu licencirani od MPŠRR-a.

Podsektor vina ima potrebu za podršku, s ciljem poboljšanja primena najboljih tehnoloških praksi. Trenutna orijentacija kompanija je tržište Evropske unije, koje je izazovno i zahteva podizanje kvaliteta proizvedenog vina. U sadašnjem izvozu dominira trgovina "rinfuz" vina, što nije stvorilo visoku profitabilnost za proizvodne kompanije vina.

3. Opšti ciljevi

- Povećanje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenog sektora, obezbeđujući bolji odgovor prehrambenog sektora na društvene zahteve za zdravom hranom, uključujući bezbednu, hranljivu i održivu hranu, ulaganjem u fizičku infrastrukturu u skladu sa nacionalnim standardima i relevantnom politikom EU-a;
- Adresiranje-rešavanje izazova klimatskih promena promovisanjem obnovljive energije i cirkularne ekonomije;
- Adresiranje jačanja položaja farmera u lancu ishrane, podsticanje da sarađuju u kratkim lancima snabdevanja i proizvodnju sa dodatom vrednošću.

3.1 Specifični ciljevi

- Poboljšanje efikasnosti i produktivnosti uvođenjem novih tehnologija uključujući digitalizaciju proizvoda radi povećanja konkurentnosti i raznolikosti-diverziteta proizvoda na tržištu;
- Integracija farmera/proizvođača sirovina sa agro-prerađivačkom industrijom;
- Unapređenje kontrole kvaliteta, sprovođenje standarda bezbednosti hrane i higijene;
- Unapređenje zaštite životne sredine uključujući tretman otpada i vode;
- Postepeno usklađivanje sa standardima EU-a, u pogledu zaštite životne sredine, javnog zdravlja, dobrobiti životinja i bezbednosti na radu.

4. Veza sa ostalim merama programa

Mera ima povezanost sa Merom 1 - "Ulaganja u fizička sredstva poljoprivredne privrede" obezbeđujući neophodne sirovine. Takođe sa merom 7 - "Diverzifikacija na farmi i razvoj

poslovanja". Sprovođenje ove mere može biti potpomognuto transferom znanja iz mere 8 "Unapređenje obuke", Mera 13 "Inovacije i transfer znanja" i mera 10 "Savetodavne službe".

5. Korisnici

- Korisnici mogu biti poljoprivredna prerađivačka preduzeća registrovana u Kosovskoj agenciji za registraciju poslovanja najmanje 5 godina u relevantnom podsektoru i odobrena/registrovana od strane AHV-a najmanje 5 godina pre datuma podnošenja zahteva.
- Ovaj kriterijum za sabirno mesto/skladište je 2 godine registrovano od strane AHV-a i 2 godine registrovano u Kosovskoj agenciji za registraciju preduzeća za relevantnu delatnost.
- Kandidati u sektoru vina moraju biti registrovani u registru proizvođača vina na Kosovu.

6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti - podobnosti

Svi podnosioci zahteva za ovu meru moraju biti registrovani u registar poljoprivrednih gazdinstava.

a) Vrste prerađivačkih preduzeća koja se podržavaju

Svi podnosioci zahteva za ovu meru moraju biti registrovani u registru poljoprivrednih gazdinstava i u KBRA. Ova mera podržava mala i srednja preduzeća, definisana na osnovu ZAKONA br.04/L-220 Za Strane Investicije (Sluzbeni List BR.1/09 Januar 2014)

b) Ekonomska održivost

Ekonomska održivost podnosioca zahteva se mora pokazati kroz poslovni plan. Svi podnosioci zahteva moraju dostaviti biznis plan, u skladu sa modelom koji zahteva Agencija za razvoj poljoprivrede. Podnosilac zahteva mora da pokaže u poslovnom planu ekonomsku održivost preduzeća na kraju projekta. Preduzeće mora da pokaže da može redovno da izvršava svoje obaveze i dugove, bez ugrožavanja normalnog funkcionisanja preduzeća.

Poslovni plan treba da sadrži detaljan opis investicija i planiranih aktivnosti, u skladu sa zahtevima AHV-a za unapređenje standarda. Takođe, poslovni plan treba da pokaže kako će implementacija projekta dovesti do poboljšanja ukupnog učinka poljoprivredno-prehrambenog preduzeća kroz predstavljanje perspektive finansijske/ekonomske održivosti.

Procena finansijske/ekonomske održivosti i perspektivu kontinuiteta ulaganja ocenjuje ARP, da bi obezbedio izbor projekata najvišeg kvaliteta u pogledu finansijske / ekonomske održivosti. Šablon biznis plana priprema ARP i biće objavljen na sajtu Agencije i MPŠRR-a.

c) Nacionalni standardi / standardi EU-a

Preduzeće mora jasno da demonstrira poslovni investicioni plan, planove koji će uticati na primenu standarda bezbednosti hrane i smanjenje rizika prema kategorizaciji.

Pre podnošenja zahteva za isplatu u ARP, svaki projekat treba da proceni AHV ako su ispunjeni glavni nacionalni standardi u skladu sa važećim zakonima.

Korisnici, zajedno sa zahtevom za plaćanje i drugom dokumentacijom, moraju dostaviti Izveštaj priložen uz kontrolne liste AHV-a koji potvrđuju da je investicija u skladu sa nacionalnim standardima.

Celokupno preduzeće/korisnik na kraju implementacije mora ispuniti nacionalne standarde prema važećim zakonima.

Kandidati moraju imati Izveštaj/zapisnik (ne stariji od šest meseci) izdat od AHV-a o postojećem stanju operatera i koje standarde mora da ispuni.

U skladu sa zahtevima AHV-a za poboljšanje standarda u biznis planu treba da sadrži detaljan opis investicija i planiranih aktivnosti.

Pre konačnog zahteva za plaćanje u ARP, podržana investicija mora da ispuni relevantne nacionalne standarde koji su na snazi u vezi sa zaštitom životne sredine, javnim zdravljem, dobrobiti životinja i bezbednošću na radu.

7. Drugi kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti

U slučaju projekata izgradnje / renoviranja / proširenja, podnosioci prijave moraju dostaviti sledeće:

- Sertifikat-potvrdu vlasništva (posedovni list) parcele u koju će se ulagati;
- U slučaju da se zemljište ili objekat je pod zakup, overen ugovor o zakupu na najmanje 10 godina računajući od godine podnošenja zahteva. Ugovor mora da sadrži i saglasnost zakupca (zakupca za ulaganje u njegovo zemljište ili objekat. Saglasnost može biti deo zakupa ili zasebno;
- Kopija plana parcele na kojoj će se izvršiti investicija;
- Kopija skica objekta;
- Podnosiocu koji konkuriše za ulaganja u upravljanje otpadom i otpadnim vodama, u slučaju prijave da donese idejni projekat sa dimenzijama i predračunima;
- Predračun troškova materijala i predviđenih radova;
- Saglasnost nadležnog organa (Opštine) za građevinske dozvole, u slučaju projekata izgradnje/proširenja, ali ne i u slučaju projekata renoviranja;
- Ako je zemljište ili neka druga imovina na koju će se ulagati u zajedničkoj svojini, podnosilac zahteva mora da donese saglasnost suvlasnika i kopije ličnih karata;
- U slučaju izgradnje / renoviranja / proširenja, podnosioci zahteva moraju dostaviti i tehnički projekat plana izgradnje / renoviranja / proširenja;
- Svi podnosioci zahteva moraju imati plaćene ili usklađene poreske obaveze, porez na dohodak i druge važeće poreze;
- Zemljište pod hipotekom nije prihvatljivo za ulaganje, bilo u vlasništvu ili pod zakupom;

Pre zahteva za isplatu u Agenciji za razvoj poljoprivrede, korisnik mora dostaviti

- Dozvola za izgradnju od nadležnog organa (Opštine), nije potrebna za projekte renoviranja;
- Procenu uticaja na životnu sredinu, ako je to predviđeno zakonom;

Ostale odredbe obaveštenja

- Korisniku se ne može dati novi projekat ako prethodni projekti nisu završeni u skladu sa ugovorom zaključenim sa ARP;
- Projekti finansirani od strane Programa ruralnog razvoja 2022 ne moraju biti finansirani od strane Kancelarije EU-a na Kosovu ili bilo kog drugog lokalnog ili međunarodnog javnog donatora;
- Ukoliko je korisnik dobio podršku za isti projekat od drugog donatora, njemu se ne daje podrška ili ako ju je dobio biće prinuđen da vrati dobijena sredstva, a prema njemu će se primeniti kaznene mere u skladu sa važećim zakonodavstvom;
- Podnosiocu prijave se ne može dati novi projekat ako nije završio prethodnu investiciju. Ukoliko je potencijalni korisnik prethodno bio korisnik projekta iz MPŠRR u poslednje (3) tri godine i nalazi se u periodu praćenja, pre potpisivanja novog ugovora sa ARP treba da izvrši proveru radi verifikacije prethodnog projekta. Ukoliko se projekat nije održavan i/ili nije funkcionalan, ne može se zaključiti novi ugovor;
- Svi korisnici koji su u svom poslovnom planu naveli da će otvarati nova radna mesta i za to stekli bodove tokom ocenjivanja moraju da stvaraju i dokažu uz uplatu penzijskog doprinosa i poreza na zarade počev od poslednjeg meseca pre podnošenja zahteva za poslednju uplatu. Korisnici su dužni da ova slobodna radna mesta budu popunjena zaposlenima sa punim radnim vremenom tri (3) godine, toliko koliko traje period praćenja.

8. Specifični kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti

✓ *Podsektor prerade mleka, mesa i klanica*

Svi podnosioci zahteva moraju biti registrovani u Kosovskoj agenciji za registraciju preduzeća (KBRA) sa relevantnom delatnošću i odobreni od strane AHV-a najmanje 5 godina pre datuma podnošenja zahteva.

Podnosioci zahteva kategorije "A", "B" i "C" nisu prihvatljivi u slučaju izgradnje novog objekta, dok prihvatljivi su u slučaju renoviranja, proširenja postojećeg objekta i ulaganja u opremu.

Kandidati kategorije „D“ su prihvatljivi u slučaju izgradnje novog i zatvaranja postojećeg objekta. Ulaganja u opremu/proizvodne linije za ovu kategoriju su prihvatljiva ako se u poslovnom planu daje prioritet izgradnji objekta.

✓ *Podsektor prerade voća i povrća*

Svi podnosioci zahteva moraju biti registrovani u Kosovskoj agenciji za registraciju preduzeća (KBRA) sa relevantnom delatnošću i registrovani od strane AHV-a najmanje 5 godina pre datuma podnošenja zahteva.

Svi podnosioci zahteva za sabirna mesta/skladišta moraju biti registrovani u Kosovskoj agenciji za registraciju poslovanja (KBRA) sa relevantnom delatnošću i registrovani od strane AHV-a najmanje 2 godine pre datuma podnošenja zahteva.

U slučaju ulaganja u sabirne tačke/skladišta, minimalni kapacitet skladištenja treba da bude najmanje 1000 m³. U slučaju proširenja postojećeg objekta ovaj objekat mora imati minimalni kapacitet od 500 m³, dok prošireni objekat mora dostići minimalni kapacitet od 1000 m³.

✓ *Podsektor proizvodnje vina*

Pravo apliciranja imaju kompanije registrovane u registru proizvođača vina i Kosovskoj agenciji za registraciju preduzeća i imaju iskustvo od najmanje 5 godina pre datuma podnošenja zahteva, proizvođači vina moraju imati najmanje 50% sirovina (grožđa) da obezbede iz drugih proizvođača (ne sopstvena proizvodnja). Ovaj kriterijum se ne odnosi na proizvođače vina koji poseduju preko 50 ha vinograda. Podnosioci zahteva moraju dokazati da su prijavili godišnju proizvodnju vina i preostale zalihe.

✓ *Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije*

U okviru ove investicije podržana je proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora za "sopstvenu potrošnju". (tj. Generisani-proizvedeni kapacitet pozajmljene/uskladištene energije u mreži je u proseku jednak utrošenoj električnoj energiji tokom godine). Ovo se opravdava činjenicom da, pošto se električna energija ne može skladištiti, ako se ne potroši, može se pustiti u mrežu; Električna mreža se može zamisliti kao skladište električne energije gde se ona uvodi i povlači tokom godine u sličnim količinama i različitim ritmom. Koncept "sopstvene potrošnje" treba proveriti u fazi u kojoj se predstavlja/ocenuje projekat. Investicija se smatra prihvatljivom kada (teoretski) energetska kapacitet postrojenja za obnovljivu energiju ("investicija") ne prelazi 120% prosečne trogodišnje potrošnje preduzeća.

9. Prihvatljiva zajednička ulaganja

Prihvatljive investicije su ograničene na one koje su obuhvaćene na listi investicija za Meru 3

- Izgradnja/rekonstrukcija/proširenje objekata;
- Nabavka novih mašina i opreme, uključujući kompjuterski softver neophodan za rad proizvodnih linija ili drugih primarnih funkcija u vezi sa osnovnom delatnošću preduzeća;
- Ulaganja u preradu mleka, mesa, voća i povrća, kao i proizvodnju vina, uključujući marketinška ulaganja za njihovu promociju;
- Prihvatljivi troškovi marketinga za sve podmere Mere 3 su: priprema i štampanje kataloga, letaka, brošura, postera i sl. za promociju proizvoda, ali ne i za njihovu distribuciju. Takođe, prihvatljivi troškovi marketinga su proizvodnja promotivnih audio i video spotova, ali ne i njihova medijska distribucija;
- Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova marketinga je ograničena na 5% od ukupnih prihvatljivih troškova, ali ne više od 10.000 €;
- Ostali troškovi u vezi sa projektom, kao što su: troškovi za arhitektu, inženjera i troškovi za prethodne studije, kao i izdavanje relevantne dokumentacije i dozvole su prihvatljivi u visini do 7% prihvatljivih troškova ali ne više od 15.000 €, dok troškovi za izradu biznis plana su prihvatljivi do 3% prihvatljivih troškova za projekat, ali ne više od 5.000 €;
- Administrativni troškovi, iako su nastali pre potpisivanja ugovora, prihvatljivi su samo ako je projekat izabrala i ugovorila Agencija za razvoj poljoprivrede.

9.1 Prihvatljive investicije za sektor

Prihvatljiva ulaganja za podmeru prerade mleka

- Ulaganja u izgradnju / renoviranje / proširenje mlekara; (ulaganja u izgradnju novih mlekara koje su u trenutku prijave u kategoriji "D");
- Ulaganja u opremu za poboljšanje higijene, kvaliteta i bezbednosti proizvoda; (posebno radi ispunjavanja standarda HACCP i/ili ISO 22000) Ne finansira se sertifikat HACCP i/ili ISO 22000;
- Ulaganja u opremu za unapređenje zaštite životne sredine, posebno za upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda;
- Ulaganja u specijalizovana transportna sredstva;
- Ulaganja u opremu za nove proizvode i savremenu ambalažu;
- Oprema IT-ia, digitalizacija, hardver i softver za praćenje, kontrolu i upravljanje;
- Ulaganja u tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije;
- Specijalizovana vozila za transport sirovina i gotovih proizvoda;
- Ulaganja u opremu za hlađenje.

Prihvatljiva ulaganja za preradu mesa i klanice

- Ulaganja u izgradnju/renoviranje/proširenje postojećih objekata, uključujući rashladne depoe zajedno sa opremom (ulaganja u nove gradnje koje su u trenutku prijave u kategoriji "D");
- Ulaganja u opremu za preradu mesa i klanice;
- Ulaganja u opremu za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (naročito da bi se ispunili HACCP i/ili ISO 22000 standardi) Ne finansira se sertifikat HACCP i/ili ISO 22000;
- Ulaganja u opremu za unapređenje zaštite životne sredine, posebno za upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda;
- Ulaganja u opremu za kontrolu kvaliteta, uključujući relevantne laboratorije;
- Investicije u opremu za hlađenje i zamrzavanje za skladištenje gotovih proizvoda;
- Oprema IT-ia, digitalizacija, hardver i softver za praćenje, kontrolu i upravljanje;
- Specijalizovana vozila za transport sirovina i gotovih proizvoda;
- Ulaganja u tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije.

Prihvatljiva ulaganja za preradu voća i povrća

- Ulaganja u proširenje, rekonstrukciju prerađivačkih objekata;
- Investicije u sabirne tačke/skladišta omogućavaju izgradnju; (Sabirno mesto/skladište mora biti registrovano u Kosovskoj agenciji za registraciju poslovanja (KBRA) sa relevantnom delatnošću i registrovano od strane AHV-a najmanje 2 godine pre datuma podnošenja zahteva);
- Ulaganja u linije za konzerviranje/pasterizaciju voća i povrća;
- Ulaganja u opremu za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (naročito radi ispunjavanja HACCP i/ili ISO 22000 standarda) Ne finansira se sertifikat HACCP i/ili ISO 22000;

- Ulaganja u objekte i opremu za tretman posle žetve, sušenje, sortiranje i skladištenje;
- Ulaganja u opremu za pakovanje, za etiketiranje, uključujući linije za punjenje, omote i drugu specijalizovanu opremu;
- Ulaganja u opremu rashladnog lanca, uključujući depoe za hlađenje i zamrzavanje, tunele za zamrzavanje, rashladna transportna vozila i drugu opremu neophodnu za obezbeđivanje kontinuiteta u rashladnom lancu;
- Ulaganja u opremu za unapređenje zaštite životne sredine, posebno za upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda;
- Ulaganja u opremu za kontrolu kvaliteta, uključujući relevantne laboratorije;
- specijalizovana vozila za transport sirovina i gotovih proizvoda, sa i bez hlađenja;
- Oprema IT-ia, digitalizacija, hardver i softver za praćenje, kontrolu i upravljanje;
- Ulaganja u tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije.

Prihvatljiva ulaganja za podmeru proizvodnja vina

- Ulaganja u proširenje, rekonstrukciju objekata za proizvodnju i preradu vina;
- Ulaganja u opremu za preradu vina;
- Ulaganja u opremu za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (posebno za ispunjavanje HACCP i/ili ISO 22000 standarda) Ne finansira se sertifikat HACCP i/ili ISO 22000;
- Ulaganja u opremu za pakovanje, etiketiranje, uključujući linije za punjenje, ambalažu i drugu specijalizovanu opremu;
- Ulaganja u tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije;
- Ulaganja u opremu i aparate za kontrolu kvaliteta vina, uključujući relevantne laboratorije;
- Oprema IT-a, digitalizacija, hardver i softver za praćenje, kontrolu i upravljanje.

9.2 Neprihvatljivi troškovi

- Porezi, uključujući poreze na dodatu vrednost;
- Carinske takse i akcize;
- Kupovina, iznajmljivanje ili zakup postojećeg zemljišta i objekata, bez obzira da li zakup rezultira prenosom svojine na zakupca;
- Kazne, novčane kazne i sudski troškovi;
- Troškovi funkcionisanja, osim ako su propisno opravdani prirodom mere u slučaju više sile ili vanrednih okolnosti;
- Mehanizacija i oprema drugog reda;
- Bankarske naknade, troškovi garancije i slični troškovi;
- Troškovi konverzije, naknade i kursni gubici u evrima, takođe ostali čisto finansijski rashodi;
- Doprinosi u prirodi;

- Kupovinu prava na poljoprivrednu proizvodnju, životinje, jednogodišnje bilje i njihovu sadnju;
- Svi troškovi održavanja, amortizacije i zakupnine, osim ako su propisno opravdani prirodne mere ili u slučaju više sile ili izuzetnih okolnosti;
- Svi nastali troškovi i sve uplate od strane javne uprave u upravljanju i implementaciji pomoći, uključujući one za upravljačku i operativnu strukturu i, posebno, režijske troškove, zakupnine i plate osoblja zaposlenog u upravljanju, implementaciji, praćenju i kontroli, osim ako nije propisno opravdano prirodom mere.

Kriterijumi odabira za sve podsektore

Br.	Kriterijumi odabira	Bodovi
1.	Ulaganja u postizanje nacionalnih standarda bezbednosti hrane	25
2.	Ulaganja u projekte za unapređenje položaja poljoprivrednika u lancu vrednosti (zaključivanje ugovora / noterizovana) ¹²	20
3.	Ulaganje u proizvodnju energije u preduzeću iz obnovljivih izvora (min. 10% prihvatljive investicije) ¹³	20
4.	Investicije koje se odnose na tretman otpada, prečišćavanje vode i/ili korišćenje otpadnih proizvoda – cirkularna ekonomija	15
5.	Investicije koje vode ka raznovrsnosti proizvodnje Uvođenje najmanje dva nova proizvoda	10
6.	Podnosioci zahteva su imali pozitivno poslovanje u poslednje 2 godine (vidi dokument: Opšti status deklaracija i drugih transakcija PAK-a)	5
7.	Stvaranje radnih mesta (za svakog novog zaposlenog radnika po jedan poen, ali ne više od 5 poena ukupno)	5
	Ukupno	100

¹² Ulaganja u projekte za poboljšanje položaja poljoprivrednika u lancu vrednosti (zaključivanje ugovora/notarizovana)

a) najmanje 80% mlečnih sirovina ugovorenih iz domaće-lokalne proizvodnje;

b) najmanje 30% sirovine ugovorenog mesa da bude iz domaće proizvodnje;

c) najmanje 80% sirovina ugovorenog voća, povrća i grožđa bude iz lokalne proizvodnje;

(ovo se mora dokazati putem overenih ugovora dok je sopstvena proizvodnja preduzeća dokazana biznis planom)

(ovi moraju biti dokazani putem notarsko overenih-noterizovanih ugovora dok je sopstvena proizvodnja preduzeća dokazana biznis planom).

¹³ Korisnik koji je predvideo ulaganja u proizvodnju obnovljive energije i ostvari bodove za ovu namenu, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo poslovnim planom. Ako se tokom svake revizije od strane službenika ARP-a (ad-hoc ili ek-post) utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom onda će se primeniti član 38A Zakona br. 04/L.-090 o izmene i dopune Zakona br.03/L 098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju

10. Stepen javne podrške

- Minimalna vrednost prihvatljivih troškova za projekat u okviru ove mere je 30.000 €;
- Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova za projekat u okviru ove mere je 400.000 €;
- Javna podrška iznosi 50% prihvatljivih troškova ulaganja;
- Plaćanje za Meru 3 se vrši u dve rate, prvi deo javne podrške u iznosu od 50% vrši se u vidu avansa nakon potpisivanja ugovora sa korisnikom uz obezbeđenu bankarsku garanciju, dok se preostalih 50 %, plaćeno nakon verifikacije završetka ukupne investicije;
- Bankarska garancija treba da se obezbedi samo za akontaciju od 50% javne podrške;
- Bankarska garancija mora biti obezbeđena za period do konačne uplate od strane ARP, odnosno do konačne odluke Komisije za žalbe. Svaki zahtev za dodatnim rokom mora biti pokriven bankarskom garancijom.
- Maksimalna javna podrška za period realizacije Nacrta programa poljoprivrede i ruralnog razvoja 2021-2027 za Meru 3 iznosi 800.000 € po korisniku;
- Podnosilac prijave može konkurisati sa više projekata tokom perioda implementacije Programa poljoprivrede i ruralnog razvoja 2021-2027, u različitim godinama, pod uslovom da su prethodni projekti uspešno završeni i da javna podrška ne prelazi gore navedeni iznos.

11. Budžet

		Budžet	%
3.1	Prerada mleka	500.000,00	10
3.2	Prerada mesa	800.000,00	16
3.3	Prerada voća i povrća	1.236.473,00	8
3.4	Prerada vina	300.000,00	6
3.5	Sabirno mesto / skladište	3,000,000.00	60
Ukupni budžet		5,836,473.68	100

12. Indikatori

INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Broj preduzeća za preradu mleka	
Broj preduzeća za preradu mesa	
Broj preduzeća za preradu voća/povrća	
Broj sabirnih mesta/skladišta	
Broj preduzeća za preradu vina	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj preduzeća koja investiraju u cirkularnu ekonomiju;	
Broj novih radnih mesta	
Ukupna vrednost javnih investicija	
Ukupan obim ulaganja	

13. Administrativni postupci

Ovu meru sprovodiće Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP). Detaljne administrativne procedure biće predstavljene u Administrativnom uputstvu, koje usvaja ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

14. Rok sprovođenja

Rok za realizaciju projekata ove mere je 10 meseci od dana potpisivanja ugovora sa ARP. Nakon ovog roka, korisnik ima dodatnih 15 dana da pripremi dokumentaciju i podnese zahtev za isplatu. ARP može da produži period implementacije za najviše 2 meseca, ako za to postoje ubedljivi razlozi, kao što su neprikladni klimatski uslovi, dovođenje bilo koje posebne mašinerije iz druge zemlje.

15. Geografska rasprostranjenost mere

Ova mera se primenjuje na čitavoj teritoriji Republike Kosovo.

MERA 7: RAZNOVRSNOST FARMI I RAZVOJ POSLOVANJA

1. Pravni osnov

- Zakon br.03/L-098 za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj;
- Zakon br. 04/L-090 za izmenu i dopunu Zakona br.03/L-098 za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj;
- Zakon br. 08/L-066 o Budžetskim izdvajanjima za Budžet Republike Kosovo za 2022. godinu.

2. Obrazloženje

Ruralna područja su od velikog značaja za ukupan razvoj zemlje i predstavljaju potencijal za raznovrsnost privrednih aktivnosti, stvaranje novih radnih mesta i dodatni prihod. Ova područja su velika i bogata prirodnim, kulturnim i istorijskim resursima. Uslovi života na selu su teži, pa je evidentna stalna migracija ka urbanim sredinama. Nezaposlenost u ovim oblastima je izraženija, posebno među ženama i mladima. Ulaganja u ruralna područja vide se kao mogućnosti za jačanje veze između ruralne i urbane privrede. Stanovnici ruralnih područja treba da vide raznovrsnost delatnosti kao mogućnost za razvoj područja u kojima žive.

Problemi sa kojima se suočavaju stanovnici ruralnih područja su brojni, ali su glavni:

- a) Nedostatak radnih mesta;
- b) Velika zavisnost od poljoprivrede;
- c) Loš kvalitet života, nedostatak potrebnih usluga i infrastrukture;
- d) Depopulacija i demografsko starenje.

Mera 7 - "Raznovrsnost farmi i razvoj poslovanja" će podržati niz poljoprivrednih i nepoljoprivrednih aktivnosti koje će pomoći u poboljšanju kvaliteta života stanovništva u ruralnim područjima. U okviru mere prioritet će imati projekti koji se realizuju u planinskim područjima, žene preduzetnice, mladi poljoprivrednici i projekti koji će stvoriti nova radna mesta u ruralnim područjima.

Na osnovu sektorske analize za raznovrsnost ruralne ekonomije na Kosovu, biće podržane neke aktivnosti koje se sagledavaju sa dugoročne perspektive za razvoj ruralne ekonomije.

a) Sakupljanje i prerada nedrvenih šumskih proizvoda uključujući lekovito i aromatično bilje

Nedrveni šumski proizvodi (NŠP) i aromatične lekovite biljke (ALB) su značajni proizvodi koji se uzgajaju i samoniklo i uzgajano. Sakupljeno je više od 300 vrsta NŠP i ALB i uzgaja se značajan broj vrsta (Organika, 2020). Najmanje 67 vrsta ima komercijalnu vrednost i doprinosi stvaranju prihoda i ekonomskom blagostanju porodica koje žive u ruralnim zonama.

Procenjeno je da se u našoj zemlji ima oko 20.000 žeteoca uglavnom žene, a često i svih porodica, čiji prihodi variraju od 12-15 evra dnevno. Farmeri koji kultiviraju NŠP i ALB su oni koji uglavnom odgovaraju na zahteve preduzeća koja izvoze ove proizvode. Procenjuje se da ima oko 100 sakupljača/prerađivača NŠP i ALB, dok u zemlji posluje oko 41 prerađivača/izvoznika, koji imaju linije za preradu i pakovanje koje zadovoljavaju zahteve međunarodnog tržišta u pogledu kvaliteta i standarda bezbednosti. Približno 95% ukupnog NŠP i ALB izvozi se na tržište EU. U 2019. godini ukupan iznos izvoza NŠP i ALB iznosio je

8,15 miliona Evra, pri čemu je najveći deo (83%) izvoza bio NŠP, dok je prodaja u 2020. godini iznosila 12,5 miliona evra, od čega je 11,85 miliona evra izvoz i 0,71 miliona evra odn. 94%; U izvoznoj prodaji NŠP zauzima glavni deo; u 2020. godini, 87% ukupne prodaje bilo je iz NŠP, 11% ALB i samo 2% prodaje je došlo od semena - ovo pokazuje značaj NŠP-a i glavni razlozi za to je dostupnost NŠP-a na kosovskim planinama, tradicija sakupljača u ruralnim zonama, kao i dobre veze izvoznika sa kupcima u zemljama izvoza.

b) Razvoj ruralnog turizma i agroturizma

Turizam na Kosovu je jedan od najpotencijalnijih sektora za razvoj. Razvoj turizma je imao pozitivan trend do 2019. Pandemija je imala negativan uticaj na ovaj sektor koji se nastavio i u 2020. Na osnovu prednosti i mogućnosti koje Republika Kosovo ima, postoji veliki potencijal za razvoj ruralnog razvoja turizam i agroturizam. Videći ovaj potencijal, Vlada Republike Kosovo u svom programu 2021-2025, tretira razvoj sektora turizma kao jedan od svojih prioriteta. Ruralni turizam je jedan od sektora turizma koji može na mnogo načina da doprinese da Kosovo postane privlačnije kao destinacija. Kosovo ima veliki izbor tradicionalne hrane kao i objekata kulturnog nasleđa koji predstavljaju potencijal za seoski turizam.

c) Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvima

Mnoga domaćinstva bave se kućnom preradom povrća, voća, mleka, pripremom kolača, peciva itd. Neki korisnici grantova MPŠRR za preradu u domaćinstvu pokazuju da su imali godišnji porast prodaje od oko 20-25%. Prosečna količina prerađena u 2020. bila je 5,5 tona po farmi. Prerada na farmi doprinosi oko 2% u industriji prerade voća i povrća, a oko 10% ukupnoj zaposlenosti u industriji prerade voća i povrća.

Prerađeni proizvodi u domaćinstvu nemaju problem sa prodajom, problem im je mala količina proizvoda koji se nude na tržištu.

Povećana potražnja za poljoprivrednim proizvodima dobrog kvaliteta od strane domaćinstava otvara mogućnosti za prerađivače na farmama, posebno nezaposlene žene, da ostvare dodatni prihod za potrebe porodice i pronađu zaposlenje u mestu u kojoj žive.

d) Proizvodnja meda

Geografski položaj Kosova pruža pogodan ambijent za razvoj pčelarstva. I pored povoljnih uslova, prosečna količina proizvedenog meda za košnice je i dalje mala, oko 10 kg, što je znatno niže u poređenju sa zemljama u okruženju ili evropskim zemljama (22 kg/košnici).

U 2019. godini preko 90% ukupne proizvodnje meda prodato je na domaćem tržištu. Skoro cela količina lokalnog meda se prodaje na neformalnom tržištu. Uvoz meda u 2019. godini iznosio je 229 tona.

Cena 1 kg meda na imanju procenjena je na 11,85 EUR, što je veoma visoka cena u odnosu na druge zemlje u regionu i EU-a.

e) Nepoljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima

Stvaranje radnih mesta u ruralnim oblastima je od suštinskog značaja da bi se zaustavilo raseljavanje stanovništva iz ovih područja.

Investicije/oslanjanje na ruralna područja mogu ojačati vezu između ruralnih i urbanih ekonomija.

Razvojem seoskog turizma biće sve veća potreba za obezbeđivanjem različitih nepoljoprivrednih delatnosti, u cilju poboljšanja kvaliteta života u ruralnim sredinama i sprečavanja migracija u urbana područja.

Kao privrednu aktivnost u ruralnim područjima treba smatrati razvoj biznisa u pružanju usluga kao što su briga o starima, deci, kulturne i sportske aktivnosti za mlade itd.

Nepoljoprivredne delatnosti u ruralnim područjima za Meru 7

- a) proizvodnja i prerada proizvoda od kože;
- b) proizvodnja i prerada proizvoda od vune;
- c) proizvodnja i prerada proizvoda od drveta;
- g) proizvodnja i prerada metalnih proizvoda;
- e) proizvodnja i prerada proizvoda od papira/kartona;
- f) proizvodnja i prerada plastike;
- g) proizvodnja i prerada grnčarskih i keramičkih proizvoda;
- h) proizvodnja i prerada tekstilnih proizvoda;
- i) proizvodnja humusa.

f) Uzgoj živine sela

Raste potražnja za takozvanim „seoskim“ proizvodima.

Povećana je potražnja za jajima od domaćih pilića i živinskim mesom sa malih farmi, koje se hrane u prirodi.

Kako je potražnja na tržištu za ovim proizvodima porasla, domaćinstva u ruralnim sredinama koja imaju dovoljno prostora mogu se baviti ovim aktivnostima i obezbediti dodatni prihod.

g) Uzgoj ribe

Uzgoj ribe nije veoma razvijen podsektor na Kosovu, ali sa potencijalom za razvoj.

Poslednjih godina beleži se porast broja malih porodičnih gazdinstava koja gaje slatkovodnu ribu. Većina njih uzgaja ribu za restorane). 17 od 35 ribnjaka kombinuje proizvodnju ribe sa restoranskom ili drugom turističkom uslugom.

Kao privredna delatnost, uzgoj ribe ima značajan doprinos zapošljavanju. Kako se uzgajališta slatkovodne ribe nalaze uglavnom u ruralnim područjima, to je prilika za zapošljavanje i razvoj ovih područja.

3. Opšti cilj

Ekonomski razvoj i poboljšanje kvaliteta života, kroz raznovrsnost poslovanja, razvoj zajednice i socijalnog uključivanja.

3.1 Specifični ciljevi su

- Rast zaposlenosti i prihoda u ruralnim područjima;
- Održivi razvoj ruralnih područja;
- Ublažavanje fenomena migracije iz ruralnih u urbana područja i
- Uravnotežen razvoj u ekonomskom i socijalnom aspektu ruralnih područja.

4. Veza sa drugim drugim merama PRR-a

“Raznovrsnost gazdinstava i razvoj poslovanja“ dopunjuje realizaciju mere 1 “Ulaganja u fizička sredstva poljoprivrednih gazdinstava“ i Mere 3 “Prerada i plasman poljoprivrednih proizvoda“ i dopunjuje sprovođenje Mere 5 “Sprovođenje Strategije LAG-ova, Pristup Leader“

5. Korisnici

- Krajnji korisnici ove mere su poljoprivrednici, kako je definisano Zakonom br. 04 /L-090 o izmenama i dopunama Zakona br. 03/L-098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju i drugim poljoprivrednim preduzećima upisanim u registar poljoprivrednih gazdinstava. Zakon br. 04/L-220 O stranim ulaganjima, (Službeni list br. 1 / 09. januar 2014).
- U slučaju preduzeća, korisnici mogu biti; mikro i mala preduzeća (ova preduzeća mogu biti korisnici bez obzira na to gde su osnovana ruralna ili urbana područja, ali koja posluju u ruralnim područjima).
- U slučaju pravnih lica, radnja mora biti registrovana za odgovarajuću delatnost za koju se prijavljuje. (Preduzeća na listi šifri delatnosti moraju takođe da imaju registrovanu delatnost za koju se prijavljuju).
- LAG-ovi mogu biti korisnici (samo ako su akreditovani od strane MPŠRR).

6. Zajednički kriterijumi podobnosti

- Svi podnosioci zahteva moraju biti upisani u registar poljoprivrednih gazdinstava;
- Ako je podnosilac prijave fizičko lice, mora da ima više od 18 godina, ali ne starije od 65 godina do dana podnošenja prijave. U slučaju pravnog lica ovaj kriterijum se ne primenjuje;
- Kandidati moraju podneti prijavu sa svim potrebnim dokumentima sa liste potrebnih dokumenata i prikazanih u Vodiču za podnosiocima prijave;
- Investiciju treba realizovati u ruralnim područjima (prema definiciji Programa poljoprivrede i ruralnog razvoja 2014-20 za planinska područja);
- Fizičko lice mora imati završeno obavezno osnovno obrazovanje (8 ili 9 godina) (u slučaju pravnog lica to se odnosi na vlasnika ili ovlašćeno lice);
- Svi podnosioci zahteva moraju dostaviti potvrdu o vlasništvu/posedovnom listu i kopiju plana (za mesto ulaganja);
- Svi podnosioci zahteva moraju imati plaćene ili usklađene poreske obaveze, porez na dohodak i druge važeće poreze;
- Podnosioci zahteva ne treba da imaju finansijske obaveze prema MPŠRR;
- Svi korisnici projekata ruralnog razvoja dužni su da održe svoja ulaganja prema odobrenom projektu tokom tri godine nakon realizacije projekta, koliko traje period praćenja. Ako ne održava investiciju, korisnik je dužan da vrati uplaćeni iznos javne podrške;
- Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja manja ili jednaka 20.000 €, podnosioci prijave moraju podneti predlog projekta po ARP modelu.

Poseban je predlog projekta za podmeru seoski turizam;

- Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja veća od 20.000 €, podnosioci prijava moraju dostaviti biznis plan po ARP modelu. Poslovni plan za podmeru seoski turizam je poseban;
- Korisnici koji su u poslovnom planu obavezni da imaju zaposlene moraju biti registrovani u KBRA, barem kao individualni biznis i sve uplate moraju biti izvršene sa poslovnog računa;
- Predlozi nacрта biznis planova biće objavljeni na sajtu Agencije za razvoj poljoprivrede (ARP) i MPŠRR i biće dostupni svim podnosiocima prijava;
- Svi korisnici, koji su u svom poslovnom planu naveli da će otvarati nova radna mesta i za to su zaradili bodove tokom ocenjivanja, moraju da ih otvore i dokažu uplatom penzijskog doprinosa i poreza na zaradu počev od poslednjeg meseca pre zahtev za poslednju uplatu. Korisnici su dužni da ova slobodna radna mesta budu popunjena zaposlenima sa punim radnim vremenom 3 godine, koliko traje period praćenja;
- Korisnici koji se u poslovnom planu obavezuju da imaju zaposlene, moraju biti registrovani u KBRA najmanje za pojedinačne poslove i sve uplate moraju biti izvršene sa poslovnog računa;
- Projekti finansirani od strane Programa ruralnog razvoja ne moraju biti finansirani od strane Kancelarije EU-a na Kosovu ili bilo kog drugog lokalnog ili međunarodnog javnog donatora. Ukoliko se dokaže da je korisnik dobio podršku za isti projekat od drugog donatora, podrška mu se ne daje ili ako ju je dobio biće prinuđen da vrati dobijena sredstva, a prema njemu će se primeniti kaznene mere u skladu sa zakonom;
- Korisniku se ne može dati novi projekat ako prethodni projekti nisu završeni u skladu sa ugovorom zaključenim sa ARP;
- Podnosilac može aplicirati samo sa jednim projektom u toku godine;
- Maksimalna javna pomoć za period sprovođenja nacрта Programa poljoprivrede i ruralnog razvoja za sedmogodišnji period za Meru 7 iznosi 300.000 € po korisniku;
- Ako je zemljište ili neka druga imovina na kojoj će se ulagati u zajedničkoj svojini, podnosilac zahteva mora da donese saglasnost suvlasnika i kopije ličnih karata;
- Ugovor o zakupu nije potreban samo u slučajevima kada su vlasnik zemljišta i podnosilac zahteva u bračnoj zajednici ili u krvnoj liniji bez granica (npr.: pradede, deda, roditelji, deca, unuci itd.) i to je dokazuje izvodom iz matične knjige venčanih ili izvodom iz matične knjige rođenih i/ili izvodom iz matične knjige umrlih. Takođe, podnosilac zahteva mora da popuni Izjavu pod zakletvom, kojom dokazuje da zemljište sa kojim aplicira i za koje je potencijalni naslednik ne koriste drugi potencijalni naslednici;

U slučaju projekata izgradnje / proširenja / renoviranja, na prijavu podnosioci prijava moraju dostaviti:

- Kopije skica;
- Procena troškova materijala i rada;
- Posedovni obrazac i kopija plana, obavezni za sve podnosiocima zahteva;
- Ako se zemljište daje u zakup - overen ugovor o zakupu na najmanje 10 godine za parcelu ili zgradu na kojoj će se vršiti izgradnja/proširenje/renoviranje, dok je za projekte koji ne predviđaju izgradnju/dogradnju/renoviranje na stranoj imovini dovoljan overen ugovor o zakupu na 5 godina (računajući od godine prijave);
- Zemljište pod hipotekom nije prihvatljivo za ulaganje, bilo u vlasništvu ili pod zakupom;
- Da se vrši digitalizacija u mesto gde se ulaže;
- U slučaju projekata izgradnje/proširenja sa zahtevom za uplatu u ARP, korisnici moraju dostaviti: Građevinsku dozvolu opštine, za izgradnju/proširenje sa osnovnom površinom preko 10m²;
- Procenu uticaja na životnu sredinu, ako je to predviđeno zakonom;
- U slučaju izgradnje/proširenja u prostorima nacionalnih parkova potrebna je saglasnost MSPPI;
- Za pod meru Proizvodnja meda, oni koji konkurišu samo za opremu i druge alate, a ne konkurišu za izgradnju objekta, moraju fotografijama dokumentovati postojanje objekta u trenutku prijave;
- Za podmeru Razvoj seoskog turizma prije potpisivanja ugovora sa Agencijom za razvoj poljoprivrede potencijalni korisnici koji planiraju da investiraju u objekte koji se nalaze na Listi kulturnog nasleđa, moraju dobiti saglasnost Ministarstva kulture/Departman za kulturno nasleđe.
- Pod merama Razvoj seoskog turizma - pod pojmom "proširenje", podrazumeva se proširenje postojećeg objekta, ukoliko se delatnost seoskog turizma odvija u bungalovu/kamp domu, dozvoljena je nova gradnja (bungalovi/kamp ostali domovi kao kapacitet proširenje postojeće) na parceli ili u prostoru gde se već nalazi postojeća delatnost seoskog turizma, u okviru istog naselja;
- Za meru Uzgoj ribe uz zahtev za isplatu se prilaže Dozvola za obavljanje delatnosti akvakulture/ribolova;
- Investicije moraju biti u skladu sa relevantnim nacionalnim minimalnim standardima navedenim u Vodiču za podnosiocima prijava, koji moraju biti ispunjeni najkasnije pre konačnog zahteva za plaćanje i verifikovani tokom inspekcije od strane zvaničnika na mestu ulaganja;
- Da se digitalizuje mesto gde se ulaže.

7. Nacionalni standardi

Investicije moraju biti u skladu sa relevantnim nacionalnim minimalnim standardima. Moraju biti popunjeni najkasnije do zahteva za konačnu isplatu i verifikovani tokom inspekcije od strane službenih lica na mestu ulaganja. (Pogledajte vodič)

8. Specifični kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti

- ✓ ***Sakupljanje i prerada nedrvenih šumskih proizvoda uključujući lekovito i aromatično bilje***
 - Pravo apliciranja imaju samo pravna lica ili pojedinačna preduzeća registrovana u KBRA (sa odgovarajućom delatnošću);
 - Podnosilac zahteva mora imati dozvolu za prikupljanje ŠNDP i LAB (od Odeljenja za šumarstvo).

- ✓ ***Razvoj seoskog turizma i agroturizma***
 - Podnosilac zahteva mora dokazati da objekat koji se renovira/proširuje odgovara stilu "ruralnog područja";
 - Postojeći objekat u koji se investira, u trenutku podnošenja prijave, mora biti dokazano i podržano fotografijama i ima pogled koji se uklapa u stil ruralnog područja;
 - Korisnici koji planiraju da ulažu u objekte koji se nalaze na Listi kulturnog nasleđa, pre potpisivanja ugovora sa Agencijom za razvoj poljoprivrede, moraju da pribave saglasnost Ministarstva kulture / Odeljenja za kulturno nasleđe;
 - Podnosilac prijave u momentu prijave mora dostaviti idejni projekat koji je izradio diplomirani arhitekta (overen fakultetskom diplomom);
 - Objekat planiran za izgradnju/dogradnju, prema projektu, odgovara stilu prostora;
 - Ukoliko je podnosilac prijave fizičko lice/poljoprivredno gazdinstvo pre zahteva za isplatu mora biti registrovan kao privredna delatnost i kao pružalac usluga "hotel/pansion";
 - Fizička lica mogu konkurisati za objekte sa najviše 4 sobe i najviše 10 ležajeva, a pravna lica do 8 soba i ne više od 16 ležajeva;
 - Fizička lica koja konkurišu za usluge ishrane/ugostiteljstva moraju biti registrovana kao privredna delatnost, pre nego što podnose zahtev za plaćanje kao pružalac "hotelskih" usluga (restoran mora imati kapacitet od 25 do 50 mesta);
 - U slučaju ulaganja u izgradnju pešačkih i biciklističkih staza oko objekata seoskog turizma i kada ove staze prolaze kroz privatnu svojinu, na zahtev se mora doneti overena saglasnost vlasnika imanja kroz koje ova staza prolazi.

- ✓ ***Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvima***
 - Pravo prijave imaju fizička i pravna lica;

Prihvatljive aktivnosti obrade u okviru ove podmere

- Prerada stočarskih proizvoda;
- Prerada voća, povrća i pečuraka;
- Prerada vina i rakije;
- Prerada žitarica/testa (testa raznih vrsta, kolači i sl.).

Registracija u AHV: Korisnici ove podmere pre zahteva za konačnu isplatu moraju biti registrovani u centralnom registru objekata registrovanih ili odobrenih u AHV (u zavisnosti od proizvodnog kapaciteta).

✓ *Proizvodnja meda*

- Podnosilac prijave, bilo fizičko ili pravno lice, mora imati najmanje 30 košnica.

✓ *Nepoljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima*

- Pravo prijave imaju fizička i pravna lica.

Prihvatljive nepoljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima

- a) proizvodnja i prerada proizvoda od kože;
- b) proizvodnja i prerada proizvoda od vune;
- c) proizvodnja i prerada proizvoda od drveta;
- g) proizvodnja i prerada metalnih proizvoda;
- e) proizvodnja i prerada proizvoda od papira/kartona;
- f) proizvodnja i prerada plastike;
- g) proizvodnja i prerada grnčarskih i keramičkih proizvoda;
- h) proizvodnja i prerada tekstilnih proizvoda;
- i) proizvodnja humusa.

✓ *Uzgoj seoske živine*

- Pravo prijave imaju fizička i pravna lica.
- Podnosioci zahteva, u trenutku podnošenja prijave, moraju dokazati da imaju najmanje 5 m² zemlje po grlu kokoške ili patke i 15 m² zemlje po grlu ćurke ili guske.
- U vreme prijave mora imati najmanje:
 - 300 kokošaka, a kraj investicije mora imati najmanje 1500 grla;
 - 300 pataka, a kraj ulaganja mora imati najmanje 1500 grla;
 - 100 gusaka, a kraj investicije mora imati najmanje 500 grla;
 - 100 ćuraka, a kraj ulaganja mora imati najmanje 500 grla;
- U slučaju kombinovanog držanja guske ili ćurke je jednako 3 kokoške ili tri patke i mora se postići broj ekvivalentan gore navedenim vrednostima.

✓ **Uzgoj ribe**

- Pravo prijave imaju fizička i pravna lica;
- Svi podnosioci zahteva, pre nego što traže konačnu isplatu, moraju biti registrovani kao biznisi i licencirani za uzgoj ribe od strane MPŠRR;
- Podnosilac zahteva za izgradnju / renoviranje / proširenje / inkubatora za reprodukciju ribe mogu da konkurišu samo oni koji su u prethodnoj godini prodali više od 30 tona sveže ribe.

9. **Prihvatljiva zajednička ulaganja za meru**

- Izgradnja, proširenje i renoviranje nekretnina;
- Nabavka novih mašina i opreme, uključujući računarsku opremu, softver i drugu opremu za digitalizaciju;
- Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije;
- U okviru ovog podsticajnog ulaganja dozvoljena je prodaja električne energije u mreži sve dok se poštuje granica "sopstvene potrošnje" (tj. električna energija koja se prodaje u mreži jednaka je proseku utrošene električne energije u toku godine). Ovo se opravdava činjenicom da, pošto se električna energija ne može skladištiti, ako se ne potroši, mora se pustiti u mrežu; Električna mreža se može zamisliti kao skladište električne energije gde se ona uvodi i povlači tokom godine u sličnim količinama i različitim stopama.
- Koncept "sopstvene potrošnje" treba proveriti u fazi u kojoj se projekat predstavlja/ocenuje. Investicija se smatra prihvatljivom kada (teoretski) energetska kapacitet postrojenja za obnovljivu energiju ("investicija") ne prelazi 120% prosečne trogodišnje potrošnje na farmi.
- Troškovi izrade biznis plana ili predloga projekta ne mogu prelaziti vrednost od 3% prihvatljivih troškova; U slučaju investicija koje predviđaju izgradnju/proširenje objekata, dozvoljeni su troškovi za arhitektu, inženjera i licencu do 7% prihvatljivih troškova.

9.1 **Prihvatljive investicije za sektor**

✓ ***Sakupljanje i prerada nedrvenih šumskih proizvoda, uključujući lekovito i aromatično bilje***

- Izgradnja / proširenje / renoviranje objekta;
- Kupovina opreme za preradu, skladištenje, pakovanje sektorskih proizvoda;
- Kupovina opreme za pranje, čišćenje, skladištenje, sortiranje, etiketiranje;
- Kupovina opreme za sušenje, hlađenje, duboko zamrzavanje i dr.;
- Kupovina policna za sušenje;
- Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
- Nabavka opreme za IT, i digitalizaciju;
- Ulaganja u opremu za tretman otpada i vode.

✓ *Razvoj seoskog turizma i agroturizma*

- Rekonstrukcija i proširenje postojećeg objekta za pružanje usluga smještaja, objekata za pripremu hrane i pića;
- Kupovina opreme i nameštaja za unutrašnje uređenje objekta;
- Uređenje turističke infrastrukture (tematski parkovi ili zabava, teniski tereni, bazeni, rekreativne staze, fitnes staze, panoramski putevi, biciklističke staze itd.);
- Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
- Kupovina opreme za IT, i digitalizaciju;
- Investicije za tretman proizvodnog i komunalnog otpada;
- Ulaganja u marketing.

✓ *Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvima*

- Izgradnja / renoviranje / proširenje objekata za proizvodnju, skladištenje i preradu proizvoda;
- Izgradnja / renoviranje / proširenje objekata sa pogledima prilagođenim stilu ruralnog područja za korišćenje kao prodajna mesta za lokalne proizvode (opisati u predlogu projekta);
- Ulaganja u mašine i opremu za preradu mesa, mleka (uključujući mobilne jedinice za preradu mleka), preradu voća i povrća, za čišćenje, sortiranje, sušenje, sakupljanje, pasterizaciju, skladištenje, hlađenje sa hlađenjem, zamrzavanje, peći za pečenje testa, razne mešalice za testo, oprema za proizvodnju rakije, oprema za punjenje rakija i vina, proizvodi od vina i dr.;
- Ulaganja u nabavku opreme za merenje, pakovanje i obeležavanje;
- Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
- Oprema za tretman proizvodnog i komunalnog otpada;
- Kupovina opreme za IT, i digitalizaciju;
- Ulaganja u specifičnu opremu, u cilju poboljšanja bezbednosti i kvaliteta hrane.

✓ *Proizvodnja meda*

- Kupovina košnica bez pčela;
- Kupovina mašina i opreme za proizvodnju i preradu meda;
- Specijalizovane prikolice za prevoz košnica, samo za podnosioc sa preko 100 košnica;
- Ulaganja u opremu za vađenje pčelinjih proizvoda;
- Ulaganja u opremu za priplodne matice;
- Izgradnja/renoviranje/proširenje medišta, maksimalno (pet hiljada) 5.000 evra;
- Kupovina laboratorijske opreme za analizu pčelinjih proizvoda;
- Kupovina tehnoloških linija za punjenje i pakovanje meda;
- Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
- Ulaganja u poboljšanje kvaliteta meda;
- Kupovina opreme za IT, i digitalizaciju;
- Investicije za tretman proizvodnog otpada i komunalnog otpada;

- Ulaganja u marketing
 - Sva oprema linije za sakupljanje meda treba da bude obeležena matičnim brojem farme (farmer NIF)
- ✓ ***Nepoljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima***
- Izgradnja / proširenje / renoviranje objekta;
 - Kupovina alata i opreme za obavljanje nepoljoprivredne delatnosti;
 - Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
 - Kupovina i montaža opreme za tretman proizvodnog otpada i vode.
- ✓ ***Uzgoj seoskih kokoški***
- Izgradnja štale za držanje kokoški;
 - Ulaganja u postavljanje ograde za podlogu na kojoj se drže kokoške;
 - Kupovina opreme neophodne za uzgoj živine za proizvodnju jaja i mesa pilića, ćuraka, gusaka i pataka;
 - Mali inkubatori u skladu sa proizvodnim kapacitetom;
 - Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
 - Ulaganja u opremu za tretman proizvodnog otpada i vode.
- ✓ ***Uzgoj ribe***
- Izgradnja / proširenje / renoviranje bazena za uzgoj ribe;
 - Izgradnja / proširenje / renoviranje inkubatora za reprodukciju ribe;
 - Ulaganja u postizanje nacionalnih standarda bezbednosti hrane;
 - Kupovina opreme neophodne za uzgoj i tretman slatkovodne ribe;
 - Kupovina i ugradnja opreme za proizvodnju obnovljive energije;
 - Ulaganja u opremu za tretman proizvodnog otpada i vode.

10. Neprihvatljivi troškovi

- Porezi, uključujući porez na dodatu vrednost (PDV);
- Kupovina, iznajmljivanje ili zakup postojećeg zemljišta i objekata, bez obzira da li zakup rezultira prenosom svojine na zakupca, osim ako programom nije drugačije određeno;
- Kazne, novčane kazne i sudski troškovi;
- Operativni troškovi, osim ako su propisno opravdani prirodom mere u programu ili u slučaju više sile ili izuzetnih okolnosti;
- Mehanizacija i oprema drugog reda;
- Bankarske naknade, troškovi garancije i slični troškovi;
- Doprinosi u prirodi;
- Kupovina sticanje prava na poljoprivrednu proizvodnju, životinje, jednogodišnje bilje i njihovu sadnju;
- Svi troškovi održavanja, amortizacije i zakupnine, osim ako su propisno opravdani prirodom mere u programu ili u slučaju više sile ili izuzetnih okolnosti;

- Svi nastali troškovi i sve uplate od strane javne administracije u upravljanju i implementaciji pomoći, uključujući one za upravljačku i operativnu strukturu, a posebno režijske troškove, zakupnine i plate osoblja zaposlenog u aktivnostima upravljanja, implementacije, praćenja i kontrolu, osim ako je to propisno opravdano prirodom mere u programu.

11. Kriterijumi odabira-izbora

a) Kriterijumi odabira "Sakupljanje i prerada nedrvenih šumskih proizvoda uključujući lekovito i aromatično bilje"

Kategorije		Bodovi	
1.	Iskustvo aplikanta	Aplikant (preduzeće) ima iskustvo od 2 godine ili više (u prikupljanju, obradi NDŠP i LAB);	45
		Aplikant (preduzeće) ima manje od 2 godine iskustva (u prikupljanju, obradi NDŠP i LAB);	40
2.	Mesto ulaganja	Investicija u ruralnim zonama	10
3.	Bezbednost hrane	Ulaganja u postizanje nacionalnih standarda bezbednosti hrane	15
4.	Zapošljavanje	Investicija obuhvata stvaranje novih radnih mesta na osnovu predloga projekta/biznis plana	10
5.	Zaštita životne sredine ¹⁴	Ulaganja u obnovljive izvore energije	10
6.	Novi aplikant ¹⁵	Aplikant je 40 godina ili mlađi	5
7.	Organska proizvodnja	Sertifikovana za organsku proizvodnju	5
Ukupno		100	

¹⁴ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP-a (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

¹⁵ Pripadljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

b) Kriterijumi odabira za podmeru “Razvoj seoskog turizma/agroturizma”

	Kategorije		Bodovi
1.	<u>Iskustvo aplikanta</u> a) Iskustvo podnosioca prijave u seoskom turizmu (za fizička lica, dokazati NIF-om) b) Za preduzeća koja se dokazuju relevantnom poslovnom aktivnošću	Aplikant (ima 2 godine ili više iskustva u pružanju turističkih usluga)	55
		Aplikant (ima manje od 2 godine iskustva u pružanju turističkih usluga)	50
2.	Mesto ulaganja	Investicija u ruralnim zonama	10
3.	Novi aplikant ¹⁶	Aplikant je 40 godina ili mlađi	5
4.	Pol farmera	a). Žensko/fizičko lice najmanje 2 godine vlasnik gazdinstva na kome se obavlja delatnost seoskog turizma) da dokaže NIF-om; b). Žena/pravno lice najmanje 2 godine vlasnik biznisa za seoski turizam	5
5.	Zaštita životne sredine ¹⁷	Ulaganja u obnovljive izvore energije.	10
6.	Zapošljavanje	Ulaganje u stvaranje novih radnih mesta na osnovu predloga projekta/biznis plana	5
7.	Kulturna baština-nasleđe	Ulaganja u objekte kulturnog nasleđa	5
8.	Podrška od GLV –ova	Investicije koje su u skladu sa LRS dotičnog LAG-a	5
Ukupno			100

¹⁶ Prihvatljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

¹⁷ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP-a (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

c) Kriterijumi za izbor podmere “Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvu”

	Kategorije		Bodovi
1.	Veličina farme	> 1ha poljoprivrednog zemljišta (zemljište na ime aplikanta);	50
		≤ 1ha poljoprivrednog zemljišta (zemljište na ime podnosioca);	45
		3 ili više krava muzara ili 15 ovaca ili 15 koza (u domaćinstvu u ime podnosioca zahteva)	50
		Manje od 3 muzne krave ili 15 ovaca ili 15 koza (u domaćinstvu u ime podnosioca zahteva)	45
2.	Bezbednost hrane	Ulaganja u postizanje nacionalnih standarda bezbednosti hrane	15
3.	Zaštita životne sredine ¹⁸	Ulaganja u obnovljive izvore energije	15
4.	Zapošljavanje	Ulaganje u stvaranje novih radnih mesta na osnovu biznis plana / predloga projekta	5
5.	Mesto ulaganja	Investicija u ruralnim zonama	5
6.	Pol farmera	Aplikant žensko	5
7.	Novi aplikant ¹⁹	Aplikant je 40 godina ili mlađi	5
	Ukupno		100

¹⁸ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP-a (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

¹⁹ Prihvatljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

d) Kriterijumi za odabir-izbor podmere “Proizvodnja meda“

Kategorije			Bodovi	
1.	Veličina farme u vreme apliciranja	Broj košnica	30 - 60	55
			61 - 150	50
			>150	45
2.	Aplikant je registrovan kao biznis (pčelarskim kodom-šifra)		5	
3.	Adresa / mesto boravka aplikanta	Investicija u ruralnim zonama	5	
4.	Zaštita životne sredine ²⁰	Ulaganja u obnovljive izvore energije.	10	
5.	Bezbednost hrane	Ulaganja u postizanje nacionalnih standarda bezbednosti hrane;	10	
6.	Zapošljavanje	Investicija obuhvata stvaranje novih radnih mesta na osnovu predloga projekta/biznis plana;	5	
7.	Pol farmera ²¹	a) Žensko/fizičko lice najmanje 2 godine vlasnik gazdinstva na kome se obavlja delatnost “Proizvodnja meda” da se dokaže NIF-om; b) Žena/pravno lice najmanje 2 godine vlasnik radnje “Proizvodnja meda”;	5	
8.	Novi aplikant ²²	Aplikant je 40 godina ili mlađi	5	
Ukupno			100	

²⁰ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP-a (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

²¹ Pol poljoprivrednika, podnosilac zahteva dobija bodove po ovom kriterijumu ako je gazdinstvo (pčelinjak) ili poslovna delatnost (proizvodnja meda) u njenom vlasništvu u poslednje 2 (dve) godine. Stvaranje veštačkih uslova za dobijanje poena je prevara i biće kažnjeno prema članu 38A, podstav 1.2.3 Zakona br.04/L-090 o izmenama i dopunama zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

²²Prihvatljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

e) Kriterijumi za odabira podmere “Nepoljoprivredne delatnosti u ruralnim područjima”

Kategorije		Bodovi	
1.	Novi aplikant ²³	Aplikant je 40 godina ili mlađi	45
		Aplikant je preko 40 godina	35
2.	Iskustvo aplikanta	Podnosilac - da ima najmanje 2 godine iskustva u delatnosti za koju se prijavljuje (da je registrovan kao privredno društvo za datu delatnost)	15
3.	Mesto ulaganja	Investicija u ruralnim zonama	15
4.	Zapošljavanje	Investicija obuhvata otvaranje novih radnih mesta na osnovu predloga projekta/biznis plana	10
5.	Zaštita životne sredine ²⁴	Ulaganja u obnovljive izvore energije	10
6.	Pol farmera	Aplikant žensko	5
Ukupno			100

²³ Prihvatljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

²⁴ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP-a (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

f) Kriterijumi odabira za podmeru “Uzgoj seoskih kokošaka“

Kategorije		Bodovi	
1.	Iskustvo aplikanta pre apliciranja	≥ 500 kokošaka ili pataka (ili ukupno vise od 500 grla) ≥ 200 gusaka ili ćurki (ili ukupno vise od 200 grla)	55
		< 500 kokošaka ili pataka (ili manje od 500 grla) < 200 gusaka ili ćurki (ili ukupno manje od 200 grla)	50
2.	Pol farmera	Aplikant žensko	10
3.	Novi aplikant ²⁵	Aplikant je 40 godina ili mlađi	15
4.	Mesto ulaganja	Investicija je u ruralnu zonu	20
Ukupno		100	

g) Kriterijumi odabira za podmeru “Uzgoj riba - Ribarstvo“

Kategorije		Bodovi	
1.	Kapacitet proizvodnje Za početni kapacitet nakon ulaganja (u poslovnom planu)	≥ 3 t/vit - < 10 t/god.	45
		≥ 10 t/god.- < 30 t/god.	40
		≥ 30 t/god.	35
2.	Iskustvo aplikanta u akvakulturi	Aplikant je licenciran od strane MPŠRR-a	20
		Aplikant je primio direktna plaćanja za akvakulturu u prethodnoj godini, ali nije licenciran	15
		Aplikant je početnik	10
3.	Novi aplikant ²⁶	Aplikant je 40 godina ili mlađi	5
4.	Mesto ulaganja	Investicija je u ruralnu zonu	10
5.	Zapošljavanje	Ulaganje stvaranje novih radnih mesta na osnovu predloga projekta/biznis plana;	10
6.	Zaštita životne sredine ²⁷	Ulaganja u obnovljive izvore energije	10
Ukupno		100	

²⁵ Prihvatljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

²⁶ Prihvatljiv je aplikant koji do dana podnošenja prijave nije navršio 40 godina

²⁷ Ulaganja u proizvodnju obnovljive energije/zaštitu životne sredine i klimatske promene, ako je korisnik predvideo ulaganja u korišćenje obnovljive energije i za ovu namenu ostvaruje bodove, dužan je da ovu investiciju iskoristi i održava aktivnom za namene koje je predvideo u poslovnom planu. Ako se tokom svake revizije, od strane službenika ARP-a (pre potpisivanja ugovora, ad hoc ili ek-post), utvrdi da se investicije u obnovljive izvore energije ne koriste kako je predviđeno poslovnim planom, onda će se primeniti član 38A. Zakon br.04/L-090 o izmenama i dopunama Zakona br.03/L098 o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

12. Stepen javne podrške

Minimalna prihvatljiva vrednost za projekat za sve podmere je 15.000 evra
Javna podrška iznosi 60% prihvatljivih troškova ulaganja

Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova za projekat prema podmerama:

- 7.1 Sakupljanje, prerada i promocija nedrvenih šumskih proizvoda.....100.000 evra;
- 7.2 Razvoj i promocija seoskog turizma je.....100.000 evra;
- 7.3 Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvima.....50.000 evra;
- 7.4 Proizvodnja meda.....30.000 evra;
- 7.5 Nepoljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima.....30.000 evra;
 - a) Prerada vune - vrednost projekta.....100.000 evra;
 - b) Proizvodnja humusa - vrednost projekta.....50.000 evra;
- 7.6 Gajenje seoske živine.....30.000 evra;
- 7.7 Uzgoj ribe.....100.000 evra.

13. Budžet

		Budžet	%
7.1	Sakupljanje i prerada nedrvenih šumskih proizvoda uključujući lekovito i aromatično bilje	600.000,00	8,33
7.2	Razvoj seoskog turizma i agroturizma	3.500.000,00	48,61
7.3	Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvima	700.000,00	9,72
7.4	Proizvodnja meda	500.000,00	6,94
7.5	Nepoljoprivredne aktivnosti u ruralnim područjima	500.000,00	6,94
a)	Prerada vune ovaca	400.000,00	5,56
b)	Proizvodnja humusa	200.000,00	2,78
7.6	Gajenje seoske živine	300.000,00	4,17
7.7	Uzgoj ribe	500.000,00	6,94
	Ukupni Budžet	7.200.000,00	100,00

- Na javni poziv može se prijaviti samo jedan projekat;
- U okviru ove mere, podnosilac može aplicirati samo za jednu podmeru;
- Ukupan broj projekata podržanih u ovoj meri, za ovaj programski period, ograničen je na tri projekta
- Podnosilac zahteva može da aplicira za novu podršku tek nakon donošenja konačne odluke za plaćanje, odbijanje ili raskid ugovorenog projekta, u okviru ove mere.

14. Indikatori

1. Indikatori Mere 7, pod-mere "Razvoj ruralnog turizma i agroturizma"	
INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Renovirani • Obnovljeni/prošireni	
Broj registrovanih ležajeva za smeštaj	
Broj korisnika registrovanih kao preduzeća	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

2. Indikatori pod-mere "Sakupljanje i prerada nedravnih šumskih proizvoda uključujući lekovito i aromatično bilje"	
INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Izgrađeni • Renovirani • Opremljeni • Izgrađeni/renovirani i opremljeni	
Broj podržanih projekata koji su modernizovani (odobreni/registerovani u AHV)	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

3. Indikatori pod-mere "Prerada poljoprivrednih proizvoda u domaćinstvima"	
INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Izgrađeni • Renovirani • Opremljeni • Izgrađeni/renovirani i opremljeni	
Broj podržanih projekata koji su modernizovani (odobreni/registerovani u AHV)	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

4. Indikatori za pod-meru "Proizvodnja meda"

INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Izgrađeni	
• Renovirani	
• Opremljeni	
• Izgrađeni/renovirani i opremljeni	
Broj povećanih košnica	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

Indikatori za pod-meru "Nepoljoprivredne delatnost u ruralnim zonama"

INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Izgrađeni	
• Renovirani	
• Tè pajsura	
• Opremljeni	
Broj nepoljoprivrednih kompanija registrovanih u ruralnim zonama	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

Indikatori za pod-meru "Proizvodnja jaja i živinskog mesa"

INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Izgrađeni	
• Renovirani	
• Opremljeni	
• Izgrađeni/renovirani i opremljeni	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

Indikatori pod-mere "Akvakultura / Uzgoj ribe"	
INDIKATORI	CILJEVI
Ukupan broj podržanih projekata	
Ukupan broj objekata:	
• Izgrađeni	
• Renovirani	
• Opremljeni	
• Izgrađeni/renovirani i opremljeni	
Broj korisnika koji su investirali u obnovljive izvore energije	
Broj korisnika koji su investirali u prečišćavanje otpada i voda	
Broj novih radnih mesta	
Ukupan iznos investicija podržanih projekata	

15. Administrativne procedure

Ovu meru sprovodiće Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP). Detaljne administrativne procedure će biti predstavljene u Administrativnom uputstvu koje usvaja ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja. Prijava mora da sadrži svu dokumentaciju koja je navedena prema Listi traženih dokumenata, prijava sa kompletiranom dokumentacijom treba da se preda u dogledno vreme.

16. Rok sprovođenja

Rok realizacije projekata ove mere je 90 dana od dana potpisivanja ugovora sa ARP, osim za podmeru Akvakultura/uzgoj ribe – u kojoj je rok sprovođenja projekta 10 meseci (300 dana) uz mogućnost produženja u skladu sa važećim zakonom.

Nakon perioda od 90 dana, odnosno 300 dana, korisnik ima dodatnih 15 dana za pripremu dokumentacije i podnošenje zahteva za isplatu. ARP može produžiti rok sprovođenja za najviše 30 dana, ako za to postoje ubedljivi razlozi, kao što su neprikladni klimatski uslovi, dovođenje bilo koje posebne mašinerije iz druge zemlje.

17. Geografski opseg mere

Ova mera se primenjuje u svim ruralnim oblastima Republike Kosovo.

NERA 5: PRIPREMA SPROVOĐENJA STRATEGIJA LOKALNOG RAZVOJA - PRISTUP LEADER

1. Pravni osnov

- Zakon br.03/L-098 za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj;
- Zakon br. 04/L-090 za izmenu i dopunu Zakona br.03/L-098 za Poljoprivredu i Ruralni Razvoj;
- Zakon br. 08/L-066 o Budžetskim izdvajanjima za Budžet Republike Kosovo za 2022. godinu.

2. Obrazloženje

LEADER je deo politike ruralnog razvoja EU-a, koja pomaže u izgradnji kapaciteta i iskustva u sprovođenju politika ruralnog razvoja EU-a, takođe pomaže zemljama kandidatima da se pripreme za članstvo u EU.

Pristup LEADER ima za cilj razvoj zajednice , doprinoseći ekonomskom , društvenom, kulturnom i ekološkom poboljšanju lokalnih područja , angažujući širok spektar privatnih i javnih multisektorskih partnera uvek uzimajući u obzir resurse zajednice na lokalnom nivou.

Osnovna svrha LAG-ova je da doprinese ekonomskom razvoju ruralnih područja, pružanjem podrške ruralnoj zajednici za pripremu i sprovođenje razvojnih strategija u bliskoj saradnji sa lokalnom zajednicom.

U periodu 2007-2009, na inicijativu MPŠRR-a, osnovano je 30 Lokalnih akcionih grupa (LAG) – koje su pokrivale čitavo ruralno područje zemlje na Kosovu. LAG-ovi na Kosovu su organizovani na osnovu opština tako da svaka opština odgovara LAG-u. LAG-ovi su registrovane kao nevladine organizacije (NVO) u skladu sa kosovskim zakonodavstvom.

Tokom godina (2010 -2013) LAG-ovi su sproveli različite projekte u korist svojih zajednica uz finansijsku podršku MPŠRR-a, opština i drugih donatorskih organizacija. Da bi se olakšala promocija, komunikacija i širenje informacija između LAG-ova i drugih ruralnih aktera, osnovana je Mreža za ruralni razvoj (MRR). MRR funkcioniše kao platforma za diskusiju.

Tokom druge polovine 2014. godine realizovana je aktivnost “Tehnička pomoć potencijalnim LAG-ovima” u vidu poziva za prezentacije Lokalnih razvojnih strategija (LRS). Predstavljeno je 12 LAG-ova i MRR koji su pripremili Strategije ruralnog razvoja.

Komisija odabira je izvršila detaljnu ocenu 12 dostavljenih SLR-a. Evaluacija se zasniva na kriterijumima podobnosti i odabiru, unapred identifikovanim.

12 LAG-ova i MRR-ova LAG-ova, su odobrene Strategije ruralnog razvoja a ovih 12 su bili LAG-ovi odobreni.

Tokom perioda 2015-2020, odobreni LAG-ovi su podržani od MPŠRR sa finansijskim sredstvima za obavljanje svojih aktivnosti. Ali često sa problemom zbog nerazumevanja LEADER pristupa.

3. Opšti cilj

Mera 5 - Sprovođenje strategija lokalnog razvoja - "Pristup - LEADER" kao njegov glavni cilj je podrška izgradnji kapaciteta odabranih LAG-ova, članova LAG-a i ruralnih stanovnika, kako bi se povećale njihove veštine u oblasti demokratije i lokalnog razvoja.

3.1 Specifični ciljevi

- ✓ Unapređenje društvenog kapitala i lokalne uprave stvaranjem privatno-javnog partnerstva (LAG-ovi lokalnih akcionih grupa), koji kreiraju i sprovode lokalne razvojne strategije;
- ✓ Animiranje teritorije i jačanje kapaciteta lokalnog stanovništva i Lokalnih akcionih grupa;
- ✓ Doprinos ruralnoj ekonomiji, ruralnom turizmu, jačanju kulturnog i društvenog života zajednice, unapređenju javnih površina u ruralnim područjima, poboljšanju ekoloških standarda u LAG područjima kao ključnim temama za lokalne razvojne strategije;
- ✓ Umrežavanje sa drugim LAG-ovima, razmena najboljih praksi, širenje IPARD programa i učenje o novim pristupima ruralnom razvoju na nacionalnom nivou sa zemljama kandidatima i državama članicama;
- ✓ Funkcionalizacija LAG-ova odabranih prema LEADER pristupu;
- ✓ Izgradnja kapaciteta LAG-ova odabranih i MRR-a.

4. Veze sa drugim merama u program PRR-a

Ova mera je povezana sa merom 9 "Tehnička pomoć". Tehnička pomoć podržava potencijalne LAG-ove da budu spremni da se prijave za meru "Pristup LEADER". Takođe i umrežavanje LAG-ova podržano merom Tehničke pomoći IPARD.

5. Korisnici

Lokalne akcione grupe izabrane i ugovorene od strane Agencije za razvoj poljoprivrede.

6. Sprovođenje Pristupa LEADER

“Pristup LEADER” na nivou programa mora da sadrži najmanje sledeće elemente:

- a) Nacrt i sprovođenje strategije zasnovanu na interakciji između aktera i projekata različitih sektora lokalne ekonomije;
- b) Strategija lokalnog razvoja zasnovana na dobro definisanoj/određenoj oblasti;
- c) Javno-privatno partnerstvo lokalnih akcionih grupa;
- d) Pristup odozdo prema gore donošenju odluka za lokalne akcione grupe u vezi sa sprovođenjem lokalnih razvojnih strategija;
- e) Umrežavanje lokalnih partnerstava;
- f) Sprovođenje - primena inovativnih pristupa.

Lokalne akcione grupe (LAG) sprovodu lokalne razvojne strategije (LRS), koje mogu obuhvatiti jednu ili više od sledećih šest prioriternih tema:

- Ruralna ekonomija: razvoj kratkih lanaca snabdevanja i proizvoda sa dodatom vrednošću, uključujući kvalitetne proizvode, zanate i druge aktivnosti za diversifikaciju ruralne ekonomije;
- Ruralni turizam: razvoj proizvoda ruralnog turizma zasnovanih na korišćenju lokalnih, prirodnih i kulturnih resursa;
- Zajednica: podsticanje kulturnog i društvenog života zajednice i podrška lokalnim kolektivnim organizacijama, udruženjima i nevladinim organizacijama;
- Javni prostori: poboljšanje javnog prostora u selima;
- Životna sredina: poboljšanje ekoloških standarda u oblastima LAG-ova i promovisanje upotrebe obnovljive energije od strane lokalne zajednice;
- Umrežavanje: umrežavanje LAG-ova, razmena najboljih praksi, distribucija IPARD programa i učenje novih pristupa ruralnom razvoju.

Sprovođenje Lokalne razvojne strategije obuhvata: aktivnosti animacije i izgradnje kapaciteta, male projekte i tekuće troškove za LAG. Aktivnosti treba da se odnose na prioriternu temu odabrane iznad.

7. Lokalne akcione grupe treba ispuniti sledeće uslove

- Treba da predloži integrisanu lokalnu razvojnu strategiju zasnovanu na karakteristikama LEADER-a kao što je određeno u tački 6 od (a) do (f);
- Treba da demonstrira sposobnost da određuje i sprovodi Lokalnu razvojnu strategiju (LRS) za područje;
- Lokalna akciona grupa treba da ima zakonski oblik (npr. udruženje);
- Sposobnost da upravlja javnim fondovima-sredstvima: Upravno telo treba da obezbedi da LAG da biraju administrativnog, finansijskog menadžera koji će biti u stanju da upravlja javnim sredstvima i obezbedi zadovoljavajuće funkcionisanje partnerstva.

8. Zahtevi za LAG oblasti koje treba da se obuhvataju se od njihovih SLR-a

- Oblast LAG-a treba da bude koherentna i da obezbedi dovoljnu kritičnu masu u smislu ljudskih, finansijskih i ekonomskih resursa za podršku jedne strategije održivog razvoja;
- Stanovništvo svakog područja, kao pravilo, da bude ne manje od 10.000 stanovnika i ne više od 150.000 stanovnika, uključujući naselja sa manje od 25.000 stanovnika;
- Ista lokacija ne bi trebalo da pripada više od jednog LAG-a, što znači jeno partnerstvo, jedna strategija i jedna teritorija;

9. Minimalni sadržaj Strategije Lokalnog Razvoja (SLR)

- Definicija područja/teritorije LAG-a treba da bude koherentna/kompaktna i da obezbedi dovoljnu meru/količinu ljudskih, finansijskih i ekonomskih resursa za podršku implementaciji strategije lokalnog razvoja.
- Analiza razvojnih potreba i potencijala oblasti, uključujući analizu snaga, slabosti, prilika i pretnji (SWOT) – LAG-ovi treba da uzmu u obzir ne samo statistiku, već i stavove lokalnih aktera/stranaka.
- Opis strategije i njenih ciljeva LAG određuju viziju i ciljeve u skladu sa prioritetnim temama PRR 2022-2028.
- Opis procesa uključivanja zajednice u pripremu strategije, strukture partnerstva i internih pravila samo odlučivanja.
- Akcioni plan / aktivnosti SLR-a. Sve predložene akcije/aktivnosti treba da se odnose na prioritetno odabrane teme. Akcioni plan/aktivnosti će kasnije biti pretočeni u detaljne godišnje planove.
- Finansijski plan sa indikativnim/orijentacionim budžetom za vreme trajanja SLR-a podeljen na: u operative troškove ili funkcionisanja LAG-a, animaciju/izgradnju kapaciteta i za male projekte.

10. Prihvatljiva aktivnost

- ✓ Priprema Lokalnih razvojnih strategija LAG-ova.

11. Lista-spisak prihvatljivih troškova

- ✓ **Radionice i informativni događaji za podsticanje aktivnog učešća ruralnog stanovništva u procesu lokalnog razvoja**
 - Usluge stručnjaka;
 - Prevođenje dokumenata i tumačenje;
 - Iznajmljivanje objekata i opreme;
 - Iznajmiti salu za događaje;
 - Nabavka hrane za učesnike;
 - Naknade, troškovi registracije;
 - Nabavka materijala;
 - Putni troškovi;

- ✓ **Priprema/obrada i distribucija informativnih materijala neophodnih za pripremu, publicitet lokalnih razvojnih strategija;**
 - Publicitet, publikacije, brošure, leci;

12. Procedura za izbor Lokalnih akcionih grupa

Poziv(i) za odabir LAG-ova treba da bude otvoren za sva ruralna područja i da obezbedi konkurenciju između lokalnih akcionih grupa za predstavljanje lokalnih razvojnih strategija.

13. Procedura odabira-izbora se sastoji od dve faze

- a) Kontrola prihvatljivosti LAG-ova od strane Agencije za razvoj poljoprivrede; (Osnovani LAG-ovi apliciraju za finansiranje pripreme svog LRS-a, sa potrebnim dokumentima)
- b) Evaluacija LRS-a kvalifikovanih LAG-ova prema kriterijumima odabira od strane Komisije za evaluaciju.

Komisiju za evaluaciju čine predstavnici Upravljačkog organa i drugih relevantnih ruralnih aktera i nevladinih organizacija koje se bave ruralnim razvojem. Članove Komisije za ocenjivanje imenuje ministar ili viši službenik na predlog Upravljačkog tela.

14. Kriterijumi prihvatljivosti-podobnosti za pripremu SLR-a

Teritorije:

- a) Teritorije iz ruralnih područja sa dovoljnom koherentnošću/kompaktnošću i sa određenim brojem stanovnika od 10 000 - 150 000 stanovnika, uključujući naselja sa populacijom sa manje od 25 000 stanovnika. Odstupanje od ovog pravila je moguće uz odgovarajuće obrazloženje i koje će morati da bude objašnjeno u programu.

- b) Opština/naselje pripada samo jednom LAG-u. Preklapanje nije dozvoljeno – što znači “jedno partnerstvo, jedna strategija, jedna teritorija”.

Pravni oblik:

- c) LAG-ovi moraju biti zvanično registrovani kao pravno lice (tj. udruženje, fondacija, NVO) na osnovu relevantnih pravnih akata; U skladu sa nacionalnim zakonodavstvom, ona (LAG) može biti registrovana kao organizacija čiji statut garantuje zadovoljavajuće funkcionisanje partnerstva i sposobnost upravljanja/administriranja javnim sredstvima.

Partnerstva:

- d) Na nivou donošenja odluka, ekonomski i socijalni partneri, kao i drugi predstavnici civilnog društva, kao što su poljoprivrednici, žene na selu, mladi i njihova udruženja, treba da čine više od 50% partnerstva. Za više, najmanje 20% biće predstavnici lokalnih vlasti. Međutim, javne vlasti kako su definisane u skladu sa nacionalnim pravilima predstavljaju manje od 50% glasačkih prava;
- e) 10% učešća žena i/ili mladih kako bi se osigurala starosna raznolikost i rodna ravnopravnost
- f) Članovi organa za donošenje odluka LAG-a moraju biti stanovnici ili koji rade na području obuhvaćenom Strategijom lokalnog razvoja;
- g) LAG treba da predloži integrisanu strategiju lokalnog razvoja koja uključuje najmanje minimalne elemente i prioritete teme kako je navedeno u Programu ruralnog razvoja.

15. Kriterijumi odabira – izbora SLR-a

Za odabir mogu se koristiti sledeći kriterijumi:

- Kvalitet partnerstva je pravilo predstavljanja za upravljanje i donošenje odluka uz izbegavanje sukoba interesa, uključujući učešće mladih ljudi i žena;
- Koherentnost teritorije LAG-ova i dovoljna količina u pogledu ljudskih, finansijskih i ekonomskih resursa;
- Kvalitet logike intervencije Strategije (uključujući analizu SWOT, itd.);
- Koherentnost predloženih akcija sa analizom SWOT i prioritarnim temama PPRR;
- Uključivanje zainteresovanih strana u pripremi Strategije lokalnog razvoja;
- Sposobnost LAG-a da upravlja sprovođenja SLR-a;
- Podržani projekti iz drugih izvora (ne iz Programa PRR) treba smatrati dodatnom vrednošću, ali treba dvostruko finansiranje izbegavati.

16. Intenzitet pomoći i nivo doprinosa

Intenzitet podrške, izražen kao deo javne podrške u prihvatljivim troškovima je 100% za pripremu SLR-a LAG-ova.

LAG-ovi moraju da podnesu zahtev za avans-učešće 80% i zahtev za isplatu nakon podnošenja SLR-a 20%.

17. Budžet

Mera 5	Sprovođenje-implementacija lokalnih razvojnih strategija - Pristup Leader "	Budžet	%
	Broj LGV -ova koji apliciraju *	20	
	Budžet za jedan LAG	10,000.00	5
	Ukupni budžet	200,000.00	100

Broj LAG-ova koji apliciraju *

Broj LAG-ova koji apliciraju za pripremu SLR prognoze 20, ako apliciraju više onda se budžet deli na broj LAG-ova koji su aplicirali.

18. Indikatori

Indikatori	Ciljevi
o Broj LAG-ova koji rade u ruralnim područjima	
o Broj stanovništva pokrivenog aktivnostima LAG-ova;	
o Broj odobrenih lokalnih razvojnih strategija	

19. Administrativni postupci

- Agencija za razvoj poljoprivrede objavljuje pozive i bira Lokalne akcijske grupe na osnovu administrativne kontrole prihvatljivosti-podobnosti.
- Ugovor se potpisuje između Agencije za razvoj poljoprivrede i potencijalnih LAG-ova;
- Dok ocenu-evaluaciju LRS-a vrši Komisija za ocenjivanje koju je osnovalo Upravno telo.

20. Rok sprovođenja

Rok za realizaciju projekata ove mere je 6 meseci od momenta potpisivanja ugovora sa ARP. Korisnik/LAG-ovi imaju dodatnih 15 dana da pripreme dokumentaciju i podnesu zahtev za isplatu. ARP može produžiti period implementacije za najviše 30 dana, ako ima održiv-ubedljiv razlog za to.

21. Geografski obim mere

Pristup LEADER treba da se sprovede u ruralnim zonama kako je određeno u programu.

Republika e Kosovës

Republika Kosova - Republic of Kosovo

Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Development